

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΘ' • ΤΕΥΧΟΣ 10 • ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2000

1940-2000
60 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ
ΤΟ ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

**Η ΥΠΟΤΙΜΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ
ΤΟΥ ΕΚΦΥΛΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ**

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου

σελ. 3-6

ΠΑΙΔΕΙΑ: ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ Ή ΟΡΑΜΑ;

σελ. 7-9

**ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΑ
ΚΑΙ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΗΣ**

Πρεσβυτέρας Βασιλικής Πολίζου

σελ. 10-12

**Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΚΡΙΤΙΚΗ ΛΗΜΝΟ**

σελ. 12

**Η ΜΕΤΑΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΑΞΟΝΑ ΤΗΣ ΓΗΣ
ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΥΔΡΟΧΟΟΥ**

Στράτου Θεοδοσίου και Μάνου Δανέζη

σελ. 13-15

**Ο ΙΕΡΟΣ ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ
ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ**

Αρχιμανδρίτου Αγαθαγγέλου Χαραμαντίδη

σελ. 16-19

**ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΨΑΛΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ (α')**

Γρηγορίου Θ. Στάθη

σελ. 20-21

**ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΤΩΝ ΑΣΘΕΝΩΝ (α')**

Αλεξάνδρου Σταυροπούλου

σελ. 22-24

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ,
ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ**

Ιωάννου Φουντούλη

σελ. 25-26

ΕΝΙΑΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΚΙΑΚΙΣ

σελ. 26

**ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ
ΣΤΗΝ ΚΑΤΗΧΗΣΗ**

Πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Ανάγνου

σελ. 27

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Αρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Τριανταφύλλου

σελ. 28

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

σελ. 29

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ

σελ. 31

ΕΞΟΦΥΛΛΟ

Ιστορική φωτογραφία:
Στρατιώτης του Άλβανικού Έπους
απάζεται την εικόνα της Παναγίας.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Μηνιαίο περιοδικό για τους ιερείς

Ιωάννου Γενναδίου 14, 115 21 ΑΘΗΝΑ

Τηλ.: 72.18.308, Fax: 72.18.336

Διεύθυνση Διαδικτύου της Έκκλησίας

<http://www.ecclesia.gr>

Ηλεκτρονική διεύθυνση:

e-mail: iera-synodos@ecclesia.gr

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ

του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος
κ.κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Υπό του Κλάδου Εκδόσεων
της Επικοινωνιακής και Μορφωτικής
Υπηρεσίας της Έκκλησίας της Ελλάδος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ

Αρχιμ. Αγαθάγγελος Χαραμαντίδης

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Ευάγγελος Δ. Θεοδώρου

Όμ. Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών
Τακτικό μέλος της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας
των Επιστημών και των Τεχνών

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αρχιμ. Μακάριος Φιλοθέου,
Αρχιμ. Αθηναγόρας Δικαίacos,
Πρωτοπ. Δημήτριος Τζέρπος,
Πρωτοπ. Αδαμάντιος Αύγουστιδης
Πρωτοπ. Ματθαίος Χάλαρης,
Αλέξανδρος Μ. Σταυροπούλος,
Γεώργιος Φύλιας

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ

Ευάγγελος Π. Λέκκος

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Άριστομένης Ματσόγγας, Διδάκτωρ Παν/μίου

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Χρήστος Καραγιάννης, Μ.Θ.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ - ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ
ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΒΕΕ

Άσκληπιού 80, 114 71 Αθήνα

Τηλ. 36.24.728, 36.01.605 - Fax: 36.01.679

web site: www.papanikolaou.gr

Ἡ ὑποτίμησις τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν στὰ πλαίσια τοῦ ἐκφυλισμοῦ τοῦ Λυκείου

Τοῦ Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου

Στὸ ἄρθρο μας, ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ προηγούμενο τεῦχος τοῦ «Ἐφημερίου», ἐκφράσαμε τὴν εὐχὴ «νὰ ἐξάρωμεν ἐπαινετικῶς» τὶς —ἀναμενόμενες τότε— τελικὲς ἀποφάσεις, τὶς ὁποῖες ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ὁ Ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Εὐθυμίου γιὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐξετάσεως τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν, ποὺ διδάσκεται στὶς τάξεις Β' καὶ Γ' Λυκείου. Εἴχαμε τὴν ἐλπίδα ὅτι δὲν θὰ ἔκανε δεκτὲς τὶς ἀπαράδεκτες εἰσηγήσεις περὶ ἐξαιρέσεως τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν ἀπὸ τὶς Πανελλήνιες ἐξετάσεις τῶν φοιτησάντων στὶς τάξεις αὐτές. Δυστυχῶς, ἡ εὐχὴ μας ἔμεινεν ἀπραγματοποίητη καὶ ἡ ἐλπίς μας διαψεύσθηκε. Ὁ κ. Ὑπουργὸς υἱοθέτησε τὶς εἰσηγήσεις αὐτές, ἀφοῦ ἀρνήθηκε νὰ δώσῃ οὐσιαστικὴν καὶ τεκμηριωμένην ἀπάντησιν στὶς δύο ἐπὶ τοῦ θέματος ὑπομνηματικὲς ἐπιστολὲς τῆς Δ. Ἱ. Συνόδου. Μάλιστα, γιὰ τὴν δεύτερη ἐπιστολή, ἀποφεύγοντας νὰ στείλῃ ἔστω καὶ τυπικὴν γραπτὴν ἀπάντησιν, περιορίσθηκε σ' ἓνα τηλεφώνημα στὸν Πανοσ. Ἀρχιγραμματέα τῆς Ἱ. Συνόδου, μὲ τὸ ὁποῖο ἐπανελάμβανε τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι τὸ ζήτημα, ποὺ δὲν ἐντάσσεται ὀρθῶς στὶς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Κράτους, θὰ ἀντιμετωπιζόταν μὲ καθαρῶς «ἐκπαιδευτικὰ κριτήρια».

Τὰ ἴδια κριτήρια ἐπικαλέσθηκε καὶ ὅταν, μετὰ τὴν ἐξαγγελία τῆς ἀποφάσεώς του, κατέστησε σαφές, ὅτι περιφρόνησε τὶς ἐμπε-

ριστατωμένες ἀποτρεπτικὲς εἰσηγήσεις ποὺ ἔγιναν πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τὴν Δ. Ἱ. Σύνοδο, ἀπὸ τὴν Πανελλήνια Ἑνωσι Θεολόγων, ἀπὸ τοπικὲς Θεολογικὲς Ἐνώσεις, ἀπὸ Πανεπιστημιακοὺς Καθηγητὲς, ἀπὸ διακεκριμένους δημοσιογράφους καὶ ἀπὸ ἄλλους. Ἐτσι προχώρησε στὴν ὑποτιμητικὴ καὶ διαβρωτικὴ γιὰ τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν ἀπόφασίν του, ἡ ὁποία στηρίχθηκε ὄχι στὰ προβαλλόμενα ἐκπαιδευτικὰ κριτήρια, ἀλλ' ἀντιθέτως σὲ —πλήρη αὐτοαντιφάσεων καὶ αὐτοαναιρέσεων— πολλαπλὴ καὶ ποικίλη περιφρόνησι ἢ παρανόησι καὶ παραμόρφωσι τῶν σχετιζομένων πρὸς τὸ Λύκειο γνησίων ἐκπαιδευτικῶν αἰτημάτων. Ἄς ἐπιτραπῆ νὰ ἐστιάσωμε δειγματοληπτικῶς τὴν προσοχὴν μας σὲ μερικὰ σημεῖα, ποὺ κάνουν φανερόν τὸν διλεταντικὸ χαρακτῆρα τῆς περαιτέρω ἐκφυλισμοῦ τοῦ Λύκειο ὑπουργικῆς ἀποφάσεως:

1. Ὁ κ. Ὑπουργός, ἀπορρίψας οὐσιαστικὸν σχετικὸν διάλογο μὲ τὴν Δ. Ἱ. Σύνοδο, λησμόνησε τὸν ἰσχύοντα νόμον 590/1977, κατὰ τὸν ὁποῖο, «προκειμένου περὶ θεμάτων κοινοῦ ἐνδιαφέροντος, ὡς τὰ τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς τῆς νεότητος...» (ἄρθρο 2), ἀπαιτεῖται συνεργασία Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας.

2. Ἡ ὑπουργικὴ ἀπόφασις παραθεωρεῖ ὅτι οὐσιῶδες γνῶρισμα παντὸς μαθήματος εἶναι ὅτι τοῦτο εἶναι ἰσοτίμως καὶ ἰσοκύρως πρὸς τὰ ἄλλα μαθήματα ἐξεταζόμενο. Ἡ ἐκπαιδευτικὴ ἐμπειρία μαρτυρεῖ ὅτι τὸ

Λύκειο ἔχει ἐκφυλισθῆ σὲ ἐξεταστικὸν προθάλαμο τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν καὶ —καθὼς ἔχει καταστήσει Σιαμαῖο μὶξωμα μαζί μὲ τὸν θεσμὸ τῶν Φροντιστηρίων καὶ τῆς ἰδιωτικῆς Παραπαιδείας— ἀπορροφᾷ ὅλον τὸν χρόνον καὶ τὴν ψυχροσωματικὴν ἰκμάδα τῶν μαθητῶν. Γι' αὐτό, κάθε μὴ ἐξεταζόμενο μάθημα ἀναποφεύκτως τίθεται στὸ περιθώριο καὶ οὐσιαστικῶς ἐξοβελίζεται, μὴ λαμβανόμενο σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν.

3. Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τὰ μαθήματα τῆς Β' καὶ Γ' Λυκείου, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει πανελλήνια ἀξιολόγησις, ἐξετάζονται ἐνδολυκειακῶς, εἶναι σοφιστικὸς καὶ παραπλανητικὸς. Ὁ βαθμὸς τῆς ἐνδολυκειακῆς αὐτῆς ἐξετάσεως ἀφήνει ἀσυγκίνητους καὶ ἀδιάφορους τοὺς μαθητῆς, ἐφ' ὅσον δὲν συνυπολογίζεται γιὰ τὴν εἰσαγωγὴν στὰ Α.Ε.Ι.

4. Ὁ κ. Ὑπουργὸς Παιδείας στὴν ἀπολογητικὴ συνέντευξί του τόνισε ὅτι ὁ τελικὸς βαθμὸς τῶν πανελληνίων ἐξετάσεων διαμορφώνεται καὶ μὲ τὸν ἐνδολυκειακὸ προφορικὸ βαθμὸ τῶν μαθημάτων αὐτῶν, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκδηλώνεται ἡ ἐμπιστοσύνη πρὸς τὴν ἰκανότητα καὶ τὴν ἐντιμότητα τῶν διδασκόντων. Ἀλλὰ γιὰτί —μὲ προφανῆ αὐτοαναίρεσι τοῦ κ. Ὑπουργοῦ— ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτὴ δὲν ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν ἐνδολυκειακὴ γραπτὴ καὶ προφορικὴ ἐξέτασι τῶν μαθημάτων, πού ἐξαιροῦνται ἀπὸ τίς πανελλήνιες ἐξετάσεις; Γιὰτί οἱ βαθμοὶ τῆς ἐνδολυκειακῆς αὐτῆς ἐξετάσεως δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ τελικοῦ μέσου ὅρου τῆς γενικῆς βαθμολογίας ἐνὸς ὑποψηφίου γιὰ τὰ Α.Ε.Ι., παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ βαθμοὶ αὐτοί, ὡς προερχόμενοι καὶ ἐξ ἀξιολογήσεως γραπτῆς δοκιμασίας τῶν μαθητῶν, ἔχουν περισσότερον ἐλέγξιμη ἀντικειμενικὴ ἀξιοπιστία ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν συνυπολογιζομένην βαθμολογία τῆς προφορικῆς ἐξετάσεως μερικῶν μόνον μαθημάτων;

Ὁ τελικὸς μέσος ὅρος τῆς —χρησιμοποιουμένης γιὰ τὴν εἴσοδο στὰ Α.Ε.Ι.— βαθμολογίας θὰ ἦταν πλέον ἀντιπροσωπευτικὸς πρὸς ἀξιολόγησιν τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς ἰκανότητος τῶν ὑποψηφίων φοιτητῶν, ἐὰν λαμβανόταν ὑπ' ὄψιν ἡ ἀπόδοσις εἰς ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ μαθήματα. Ἐφ' ὅσον οὕτως (πανελληνίως) ἢ ἄλλως (ἐνδολυκειακῶς) ἐξετάζονται ὅλα τὰ μαθήματα καὶ ἐφ' ὅσον —κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ χρησιμοποιούμενον τεκμήριον— ἐπιβαρύνουν τοὺς μαθητῆς μὲ τὴν ἀναγκαία προετοιμασία, γιὰτί τὸ βαθμολογικὸ ἀποτέλεσμα δὲν εἶναι γιὰ ὅλα τὰ μαθήματα ἰσότιμο, ἰσόκυρο καὶ ἰσοδύναμο; Γιὰτί ἡ ἐμπιστοσύνη πρὸς τοὺς διδασκόντες περιορίζεται μόνον γιὰ τὴν προφορικὴ ἐξέτασι μερικῶν μαθημάτων, ἐνῶ γιὰ τὰ καὶ γραπτῶς ἐξεταζόμενα μαθήματα, πού ἀποκλείονται ἀπὸ τίς πανελλήνιες ἐξετάσεις, ἰσχύουν οἱ σχετικὲς ἐπισημάνσεις τοῦ γνωστοῦ Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Δ.Ν. Μαρωνίτη; Ὁ κ. Μαρωνίτης ἐπεσήμανε τὰ ἐξῆς: «Πρόκειται γιὰ ἐξεταστικὸν τύπο, ὁ ὁποῖος προσβάλλει κατάφωρα τὸ κύρος καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς λυκειακῆς ἐκπαίδευσης, ὑπονομεύοντας τόσο τὴν ἐνδολυκειακὴν διδασκαλία ὅσο καὶ τὴν ἐνδολυκειακὴν μαθητεία... Ὁφείλουμε νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι οἱ Πανελλαδικὲς ἐξετάσεις τῆς δεύτερης καὶ τῆς τρίτης Λυκείου, ἀκόμη καὶ κατὰ ποσὸν περιορισμένες, ἀμφισβητοῦν ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐξεταστικὴν καὶ τὴν βαθμολογικὴν ἐτοιμότητα καὶ ἐντιμότητα τῶν διδασκόντων μέσα στὴν τάξη... Ἀναίρουν, μὲ τὸ ἄλλοθι τῆς ἐξεταστικῆς καὶ βαθμολογικῆς ἰσονομίας, τὴν δυνατότητα καὶ ἰκανότητα τοῦ δασκάλου νὰ ἐλέγχει ὁ ἴδιος τὴν πραγματικὴν καὶ συγκεκριμένη ἀνταπόκριση τῶν μαθητῶν του. Καὶ νὰ τὴν βαθμολογεῖ ἀναλόγως, ἐνώπιος ἐνωπίοις» (Δ.Ν. Μαρωνίτη, Πανελλαδικὸ μπλέξιμο, ἐφημ. «τὸ Βῆμα», 17 Σεπτ. 2000,

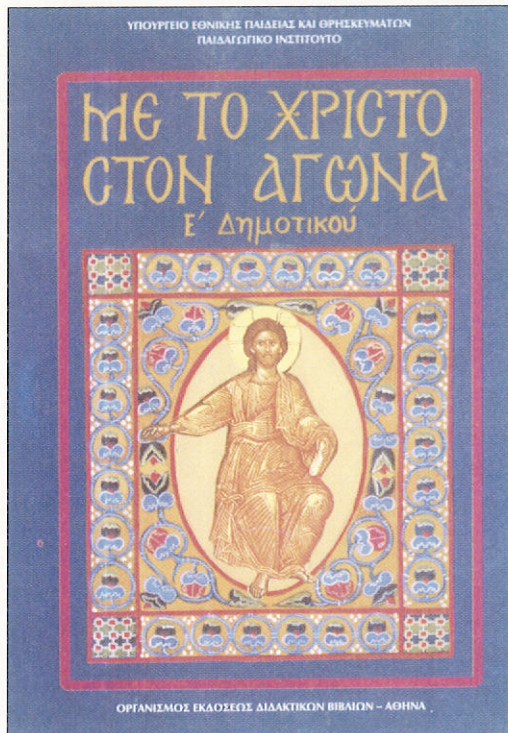
σ. 62). Δεν αναφέρομε τις ὀρθότατες ἀποφεις τοῦ κ. Μαρωνίτη, γιὰ ν' ἀμφισβητήσωμε τὸ αἶτημα τῆς ἰσονομίας καὶ τὸν θεσμὸ τῶν πανελληνίων ἐξετάσεων (ὁ ὁποῖος ἐν πάσῃ περιπτώσει πρέπει νὰ ἐπανεξετασθῆ), ἀλλὰ γιὰ νὰ τονίσωμε ὅτι μὲ τὴ νέα «μεταρρύθμιση τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης», ἡ ὁποία κάνει διακρίσεις μαθημάτων, τὸ προβαλλόμενον αἶτημα τῆς ἰσονομίας ὑφίσταται φαλκίδευσι μέσα στὸ Ἰδιο τὸ Λύκειο.

5. Ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι καὶ μὲ τὸ παλαιότερο σύστημα στὶς πανελληνίες ἐξετάσεις γιὰ τὴν εἴσοδο στὰ Α.Ε.Ι. δὲν ἐξεταζόταν τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, εἶναι σοφιστικὸς καὶ παραπλανητικὸς καὶ ὑποτιμᾷ τὴ νοημοσύνη τῶν Ἑλλήνων. Τότε τὸ μάθημα αὐτὸ ἐξεταζόταν μαζί μὲ ὅλα τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἰσοκύρωσ καὶ ἰσοδυνάμωσ ἀνοιγαν τὴ θύρα πρὸς ἄλλες περιορισμένες ἐξετάσεις. Τὸ ἄστοχο τοῦ ἰσχυρισμοῦ φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι

τότε δὲν ἐξετάζονταν στὴν Α' δέσμη Ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ καὶ Ἱστορία, οὔτε στὴν Γ' δέσμη Μαθηματικὰ ἢ Φυσικὴ, ἐνῶ σήμερα ἐξετάζονται. Τώρα γιὰ τὴν ἐξέτασι τῶν Θρησκευτικῶν καὶ μερικῶν ἄλλων μαθημάτων, ἐφ' ὅσον οὕτως ἢ ἄλλωσ προβλέπεται ἐπιβάρυνσι τῶν μαθητῶν γι' αὐτὴν, νὰ μὴ γίνεται στὰ πλαίσια τῶν Πανελληνίων ἐξετάσεων; Δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ εὐφυέστατος Ὑπουργὸς κ. Εὐθυμίου νὰ μὴ ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ ἀπόφασίς του δὲν ἔχει κανένα ἔρεισμα σὲ γνήσια ἐκπαιδευτικὰ κριτήρια. Εἶναι βέβαιον, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι

ἀντικειμενικόν, ἐφ' ὅσον οἱ πλεῖστοι μαθητές, γιὰ ν' ἀνταποκριθοῦν στὸν —ὡς μὴ ὠφελεν— ἐξοντωτικὸ ἀνταγωνισμὸ τῶν Πανελληνίων ἐξετάσεων, θὰ ἀδιαφορήσουν γιὰ τοὺς οὐσιαστικῶσ ἄχρηστους γι' αὐτέσ βαθμοὺσ τῶν ἐνδολυκειακῶσ ἐξεταζομένων μαθημάτων. Εἶναι τόσοσ ἀστήρικτη καὶ ἀδικαιολόγητη ἡ ὑπουργικὴ ἀπόφασις, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀρθῆ ἡ ὑποψία, ὅτι ἡ ἀπόφασις αὐτὴ ἔχει ὡσ γενεσιουργὸν αἰτία τῆσ ἀφ' ἐνὸσ τῆν πρόθεσι τῆσ οὐσιαστικῆσ ὑποτιμῆσεωσ τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν καὶ ἀφ' ἐτέρου τὴν ἐπίδιωξι ἀποφυγῆσ τοῦ κινδύνου νέασ μαθητικῆσ ἐξεγέρσεωσ.

6. Ἡ ἐλάττωσις τῆσ ἀπαράδεκτησ ἐπιβαρύνσεωσ τῶν μαθητῶν στὸ Λύκειο θὰ ἐπιτευχθῆ ὄχι μὲ τὴν ἐλάττωσι τῶν ἐξεταζομένων μαθημάτων, ἀλλὰ μὲ τὴ βελτίωσι τοῦ ποιοῦ τῆσ ὕλησ αὐτῶν καὶ μὲ τὴν ὀρθολογικὴ μείωσι τῆσ ποσότητοσ αὐτῆσ μὲ ἀφαίρεσι δυσνοήτων διδακτικῶν ἐνοτήτων, οἱ ὁποῖεσ γιὰ

μὲν τοὺσ πλεῖστουσ τῶν μαθητῶν εἶναι ἰσοβίωσ τελείωσ ἄχρηστεσ, γιὰ δὲ τοὺσ ὀλίγουσ ἔχουν τὴ θέσι τοὺσ μόνον στὰ εἰδικὰ προκαταρκτικὰ καὶ εἰσαγωγικὰ μαθήματα τῶν Α.Ε.Ι. καὶ τῶν Τ.Ε.Ι. Εἶναι ἀπαράδεκτον ὅτι οἱ μαθητέσ ἀναγκάζονται στὰ Φροντιστήρια νὰ καταφεύγουν καὶ σὲ πανεπιστημιακὰ ἐγχειρίδια. Τὰ Ἀναλυτικὰ Προγράμματα τῶν μαθημάτων τοῦ Λυκείου πρέπει —σὲ πλαίσια πανεθνικῆσ καὶ ὑπερκομματικῆσ συνεργασίασ— νὰ μελετηθοῦν ἀπὸ μηδενικὴ βάσι καὶ νὰ καταρτισθοῦν ἀπὸ εἰδικέσ ἐπιτροπέσ, στὶσ ὁποῖεσ θὰ πα-

ρίστανται περιστατικῶς καὶ οἱ καθ' ὕλην ἀρμόδιοι καθηγητὲς τῶν Α.Ε.Ι. Αὐτοὶ θὰ ὑποδεικνύουν μόνον ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖα προϋπόθεσις καὶ προβαθμὶς γιὰ τὴν περαιτέρω σπουδὴν στὴν Ἀνώτατη Σχολὴ πρὸς ἀποφυγὴν ἀχρήστων ἐνοτήτων ὕλης πανεπιστημιακοῦ χαρακτῆρος, πού ἐκφυλίζουν τὸ Λυκείον εἰς νοσησιαρχικὸν ὑδροκέφαλον θεσμὸν καὶ ἐξεταστικὸν ἐργαστήριον. Σ' ἓνα μεταβατικὸ στάδιο πρέπει ἡ διδακτέα ὕλη ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ ὀφθαλμοφανῶς ἀχρηστες ἐνότητες.

7. Ἀνεξαρτήτως οἰασδῆποτε ἐπανεξετάσεως τοῦ καταλλήλου τρόπου εἰσαγωγῆς στὴν Ἀνώτατη Σχολή, ἡ ἀναγκαῖα οὐσιαστικὴ ἀποσύνδεσις τοῦ Λυκείου ἐκ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἐπιβάλλει νὰ ἐπιδιωχθῇ ἐπὶ τέλος ἡ ἀληθινὴ πραγμάτωσις τοῦ ιδεώδους τοῦ Λυκείου. Ἡ καθ' ὕλην προετοιμασία γιὰ τὴν Ἀνωτάτη Ἐκπαίδευσιν εἶναι ὅχι ὁ πρωτογενὴς, ἀλλ' ὁ δευτερογενὴς σκοπὸς τοῦ Λυκείου. Ἡ ἐπιδίωξις τῆς πραγματώσεως τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ εἶναι ἀπαραίτητη, ἀλλ' ὅχι ἀποκλειστικὴ. Ἡ προετοιμασία γιὰ τὰ παντὸς εἶδους Α.Ε.Ι. πρέπει νὰ συνίσταται ὅχι στὴν νεοπλασματικῶς ἐξογκωμένη παροχὴ ἐιδικῶν γνώσεων, πού παρέχονται ἢ πρέπει νὰ παρέχονται στὸ ἀ' ἐξάμηνο τῆς φοιτήσεως στὴν ἐπιλεγόμενες ἐιδικὲς Ἀνώτατες Σχολές, ἀλλὰ στὴν καλλιέργεια καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ικανότητος γιὰ ἀνώτατες σπουδές, τῆς —κατὰ ἐπιφανεῖς γερμανοὺς παιδαγωγοὺς— Studierfähigkeit. Αὕτη προϋποθέτει ἀφ' ἐνὸς ἓνα minimum ἀναγκαῖων γνώσεων καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν οἰκείωσιν τῶν γενικῶν— καὶ ὅχι ἐιδικῶν κατὰ ἐπιστῆμες— μεθοδολογικῶν καὶ ἐπιστημολογικῶν προϋποθέσεων πρὸς παρακολούθησιν καὶ στὴ συνέχειαν πρὸς παραγωγὴν ἐιδικῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Ἐπομένως, νομίζομεν, ὅτι θὰ ἦταν ἄστοχη ἢ ἐκ τῶν οἰωνδῆποτε Πανελληνίων ἐξετάσεων κατάργησις τοῦ «τὲστ ικανοτήτων».

8. Ὁ πρωτογενὴς σκοπὸς τοῦ Λυκείου εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ὁ καθολικὸς ἀξιολογικὸς προσανατολισμὸς καὶ ἡ —ἐλεύθερη ἀπὸ συγκεκριμένους ὠφελιμιστικὰς ἐπιδιώξεις— παροχὴ γενεῶν ἀνθρωπιστικοῦ μορφωτικοῦ ιδεώδους. Πραγματικῶς τοῦ ιδεώδους αὐτοῦ σημαίνει ἰσόρροπη συνανάπτυξιν καὶ ἀρμονικὴ συνδιαμόρφωσιν ὅλων τῶν πνευματικῶν προδιαθέσεων, ικανοτήτων καὶ δυνάμεων τῶν μαθητῶν ὑπὸ τὴν ἐνοπιὸν δυνάμιν ἐνιαίου ρυθμιστικοῦ κέντρου. Στὴ δημιουργίαν τοῦ κέντρου αὐτοῦ συντελεῖ ἀκριβῶς τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, τὸ ὁποῖον —ὑπὸ τὴν ὀπτικὴν αὐτῆς γωνίας— εἶναι τὸ κατ' ἐξοχίαν πρωτεῖον μάθημα, πού εἶναι ἀναγκαιότατον γιὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ μέλλοντος ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀποφοίτων τοῦ Λυκείου, τὸσον τῶν εἰσαγομένων στὴν Ἀνώτατη Σχολή, ὅσον καὶ τῶν ἐκλεγόντων ἄλλους ἐπαγγελματικούς καὶ βιοποριστικούς προσανατολισμούς. Κατ' ἐξοχίαν γιὰ τὴν δύο τελευταῖες τάξεις τοῦ Λυκείου τὸ μάθημα αὐτὸ δὲν ἔχει μόνον βιωματικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ καὶ πλουσιώτατον γνωστικὸν περιεχόμενον, πού εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς ἀντιμετώπισιν ἐμφύτων ψυχολογικῶν ἀναγκῶν τῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν τῶν τάξεων αὐτῶν. Πρόκειται ἀφ' ἐνὸς γιὰ τὸ ὑπερκριτικὸν καὶ σκεπτικιστικὸν πνεῦμα, πού γεννᾷ ἀμφιβολίας γιὰ πολλὰς χριστιανικὰς, θεολογικὰς, κοσμοθεωρητικὰς καὶ βιοθεωρητικὰς ἀλήθειαι καὶ ἀφ' ἑτέρου γιὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ὑπερτάτης ἀξίας, τῆς «ἀξίας τῶν ἀξιῶν». Καὶ οἱ δύο αὐτὲς ψυχολογικὰς ἀνάγκαι ικανοποιοῦνται ἢ πρέπει νὰ ικανοποιοῦνται ἀπὸ τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν.

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι ταχέως θὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ ἄστοχη ὕψος καὶ δομὴ τῆς νέας ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως, γιὰ νὰ ἀναζητηθῇ νέα ρυθμίσις τῶν ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, σύμφωνη ἐπιτέλους πρὸς τὰ γενεῶν ἐκπαιδευτικὰ κριτήρια καὶ ιδεώδη καὶ ἀνταποκρινομένη στὴν μακροχρόνιον ἐλληνορθόδοξον ἀνθρωπιστικὴν παράδοσιν.

Παιδεία: πολιτικό κόστος ή όραμα;*

Οταν, πριν από δύο χρόνια, ο τότε υπουργός Παιδείας κ. Άρσένης άνηγειλε την κατάργηση του συστήματος των Δεσμών, σύσσωμη ή έλληνική κοινωνία έπικρότησε την άλλαγή προσανατολισμού του Λυκείου, από προθάλαμο είσαγωγής στο πανεπιστήμιο σέ σχολείο παιδείας και μόρφωσης γενικής. Είπώθηκε τότε, και σωστά, ότι τώ σχολείο δέν δικαιούται νά μεταχειρίζεται τώ μαθητή σαν μελλοντικό «έργαλειώ» του συστήματος, αφήνοντας νά άτροφεί ó άνθρωπος, ó μελλοντικός πολίτης, πού σέ ένα κόσμω διαρκώς μεταβαλλόμενω και με άπίθανες προκλήσεις, θά έπρεπε πλέον νά έχει έφοδια και ύποδομή, όχι ένός είδικού έργαλείου, αλλά ένός πολυμήχανου Όδυσσέα.

Γιά όσους έργάστηκαν αυτά τά δύο χρόνια τής εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης ως καθηγητές στα Λύκεια, πέρα από τόν έννευρισμό, τώ άγχος και τήν άπογοήτευση, πού δημιούργησε ή προχειρότητα με τήν όποία αυτή έφαρμόστηκε, συνεπικουρούντων των χρονίων προβλημάτων στην εκπαίδευση (έλλείψεις καθηγητών, πλήθος άναπληρωτών, κακογραμμένα έγχειρίδια, άπουσία στοιχειώδους έλέγχου και αξιολόγησης εκπαιδευτικών και σχολικών μονάδων κ.ά.), μένει μια διαπίστωση: Ότι τώ «παλιώ» σχολείο των δύο ταχυτήτων, με τά μαθήματα Δέσμης και Κορμού, από άσθμαίνων ούραγός των φροντιστηρίων στα μαθήματα τής Δέσμης και πρωτοπόρος του μπάχαλου στα μαθήματα του Κορμού, μεταμορφώθηκε άίφνης σέ χώρο έργασίας.

Βγαίνοντας άπ' τή νάρκη και τή θλιβερή άναπηρία χρόνων ή εκπαίδευση έπρεπε νά μπουσουλίσει, νά κάνει τά πρώτα βήματά της, μα σκόνταψε κι έπεσε. Δυστυχώς, τά τραγικά ποσοστά τής άποτυχίας των μαθητών, άντι νά χρεωθούν στο «παλιώ» σχολείο, πού είχε έθίσει μαθητές και καθηγητές σέ μια μακαριότητα άνευθυνότητας, έγιναν άτράνταχτο έπιχείρημα και λαϊκή άπαίτηση για τήν προσαρμογή τής μεταρρύθμισης στους όρους λειτουργίας του «παλιού» σχολείου. Χωρίς σοβαρή άνάλυση, χωρίς ουσιαστική αξιολόγηση και άπόδοση (μήπως και άνάληψη;) εύθυνών, βγήκαν τά έξής συμπεράσματα:

Πώς ή μεγάλη άποτυχία στις άσθνεϊς οικονομικά τάξεις και στις άγροτικές κυρίως περιοχές όφείλεται στην άδυναμία αυτών των μαθητών νά προετοιμαστούν για τις έξετάσεις στα φροντιστήρια! Πώς είναι ύπερβολικός για τούς μαθητές ó φόρτος των 14 έξεταζομένων μαθημάτων και πρέπει πάραυτα νά μειωθεί ó κόπος. Σ' αυτήν τή λογική έπιστρατεύθηκαν δημοκοπικά έπιχειρήματα του τύπου «καμιά σχέση δέν μπορούν νά έχουν οι βίοι των άγίων και τά άμφια του Άρχιεπισκόπου με τήν είσοδο του μαθητή στο Πολυτεχνείο» (κύριο άρθρο ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ/16.8.00). Έχουμε τή γνώμη, πώς, πριν από όποιοσδήποτε «βελτιωτικές ρυθμίσεις στην προοπτική έξορθολογισμού του ύπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος», πρέπει έξάπαντος νά άπαντήσουμε στο έξής θεμελιώδες έρώτημα: Σέ ποιά Παιδεία στοχεύουμε, σέ τί είδους σχολεία θέλουμε νά

* Τώ άρθρω ύπογράφουν οι θεολόγοι καθηγητές Δ.Ε. Δημήτρα Άγγελάκη, Σταύρος Παγκάξωλου, Παντελής Καλαϊτζίδης, Γρηγόρης Μαυροκοστίδης, Θανάσης Νευροκοπής και Άνδριάν Παπαθανασίου. Έφημερίδα «Η Καθημερινή», Κυριακή 3 Σεπτεμβρίου 2000, σελ. 36.

σπουδάζουν τὰ παιδιά μας καὶ τί μὀρφωση νὰ τοὺς προσφέρουμε;

Ἡ προτεινόμενη ἐξαίρεση, ἐπὶ ποινῇ οὐσιαστικῆς κατάργησης, τῶν συγκεκριμένων μαθημάτων σηματοδοτεῖ μιὰ στροφή στὸ λόγο τῆς ὑπαρξῆς καὶ στὶς προτεραιότητες τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Δηλαδή, ἀποδυναμώνει, σχεδὸν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ Λύκειο τὸν ἀνθρωπιστικὸ του χαρακτήρα. Ἄς δοῦμε τί ἀφαιρεῖ:

α. *Εἰσαγωγή στὸ Δίκαιο καὶ τοὺς Πολιτικούς Θεσμούς*, δηλ. τὴ δυνατότητα νὰ διαμορφώσει ὁ μαθητῆς, πού ὅσονοῦπω θὰ λογίζεται Πολίτης, στὸ σχολεῖο πολιτικὴ εὐαισθησία καὶ δημοκρατικὴ συνείδηση.

β. *Εἰσαγωγή στὴ Φιλοσοφία καὶ Θρησκευτικά*, δηλ. τὴ δυνατότητα νὰ οἰκοδομήσει ὁ μαθητῆς στὸ σχολεῖο προσωπικὴ στάση ζωῆς σὲ ἀναφορὰ μὲ τὸ τόπο του, τὴν ἱστορία καὶ τὴν παράδοσή του, πού, παρεμπιπτόντως, οἱ ἄλλοι θαυμάζουν καὶ ἐπιζητοῦν νὰ οἰκειωθοῦν καὶ μεῖς ἀπεμπολοῦμε.

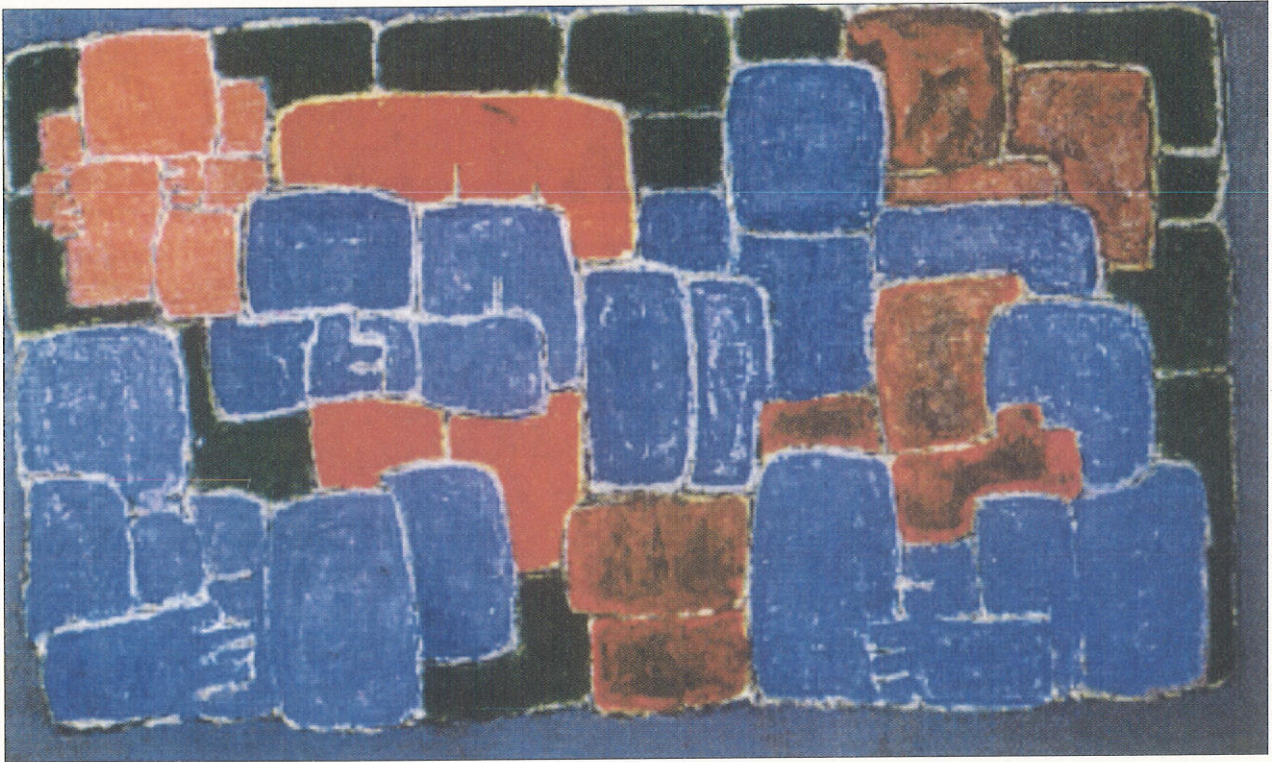
γ. *Ἱστορία τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῆς Τεχνολογίας*, δηλ. τὴ δυνατότητα νὰ ἔχει ὁ μαθητῆς στὸ σχολεῖο του μιὰ ὀργανικὴ θεώρηση τῆς ἐξέλιξης τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῆς Τεχνολογίας, καλλιεργώντας παράλληλα μιὰ κριτικὰ δημιουργικὴ σχέση μ' αὐτά.

Ἔρχεται, βέβαια, ὁ νῦν ὑπουργὸς Παιδείας καὶ μᾶς λέει «ἀθῶα» καὶ παραπειστικὰ πὼς «ἡ ἐξαίρεση κάποιων μαθημάτων ἀπὸ τὴ διαδικασία τῶν γραπτῶν ἐξετάσεων δὲν σημαίνει ἐπ' οὐδενὶ τὴν ὑποβάθμισή τους». Μὰ εἶναι κοινὸ μυστικὸ, πού ὄφειλε νὰ τὸ γνωρίζει μὲ τὴν προϋπηρεσία πού ἔχει στὴν ἐκπαίδευση, πὼς, πλέον, μάθημα πού δὲν ἐξετάζεται, διαγράφεται ἀπὸ τὸ χάρτη τῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ μαθητῆ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ σχολείου. Εἶναι κοινὸς ὁ τύπος, πὼς ἐργασία πού δὲν διαπιστώνεται καὶ δὲν ἀποδεικνύεται, εἶναι οὐσιαστικὰ ἀνυπαρκτῆ. Εὐλόγα μπορεῖ νὰ ἀναρωτηθεῖ κάποιος. Ἡ προτεινόμενη συρρίκνωση τῶν γρα-

πτῶς ἐξεταζομένων μαθημάτων θὰ περιορίσει ἄραγε τὸν καταστρεπτικὸ ρόλο τῆς παραπαιδείας; Σίγουρα, ὄχι. Ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Τότε μὲ ποιὰ ἐκπαιδευτικὰ κριτήρια κρίνεται ἀπαραίτητο γιὰ τὴ συγκρότηση καὶ τὴ μὀρφωση τοῦ αὐριανοῦ πολίτη καὶ ἐπιστήμονα, ἀλλὰ καὶ σημερινοῦ ἐφήβου, νὰ ἐξετάζονται οἱ μαθητῆς τέσσερις φορές σὲ διάστημα δύο χρόνων στὰ Ἄρχαῖα, στὴν Ἱστορία, στὰ Μαθηματικά, στὴ Φυσικὴ καὶ στὴ Χημεία καὶ καμία στὴ Φιλοσοφία, στὸ Δίκαιο καὶ στὰ Θρησκευτικά; Μὲ δεδομένη τὴν οὐσιαστικὴ ἀκύρωση αὐτῶν τῶν μαθημάτων, ἀναδύεται βασανιστικὸ τὸ ἐρώτημα: Ἄν ὄχι στὸ σχολεῖο, τότε σὲ ποιὸν ἀναθέτουμε νὰ ἐφοδιάσει μὲ ἀνθρωποποιητικὰ κριτήρια τοὺς μαθητῆς; Μήπως, τελικὰ, τὰ νέα μέτρα ἔχουν σκοπὸ, ἀπλῶς καὶ μόνο νὰ καταπραῦνουν τὴ λαϊκὴ δυσαρέσκεια καὶ νὰ χαϊδέψουν τὴν ἐνοχλημένη κοινωνικὴ εὐαισθησία μας, πού ἐνδιαφέρεται πρωτίστως νὰ μὴν ἐνοχλεῖται καὶ οὐδὼς γιὰ τὸ πὼς θὰ οἰκοδομηθεῖ στὴ χώρα μας ἔγκυρο καὶ ἀξιόπιστο δημόσιο σχολεῖο;

Μήπως ὑποκύπτουν σὲ ἓναν ἰδιότυπο συλλογικὸ ψυχαναγκασμὸ, χαρακτηριστικὸ ἀνωριμότητας πνευματικῆς, πού ὑπαγορεύει —ὅταν δὲν ἀπειλεῖ μὲ τὴ σπάθη τοῦ πολιτικοῦ κόστους— στὴν ἐκάστοτε ἡγεσία του ὑπουργείου Παιδείας τὴν ἐντολή: Μὴ μᾶς δείχνεις τὴ θλιβερὴ εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ μας (προέκταση τοῦ ὁποίου εἶναι τὰ παιδιά μας), βάλε μας εὐκόλα, μὴ ζητᾶς πολλὰ καὶ μὲ λίγη «βοήθεια», μὲ λίγο σπρώξιμο, θὰ δεῖς πὼς θὰ τὰ καταφέρουμε!

Ἐπιτρέψτε μας τώρα μιὰν ἰδιαίτερη ἀναφορὰ στὰ Θρησκευτικά. Κεντρικὸ ἐπιχείρημα γιὰ τὴν ἐξαίρεση τοῦ μαθήματος ἀπὸ τίς ἐξετάσεις, σύμφωνα μὲ εἰσηγήσεις μελῶν τοῦ Κέντρου Ἐκπαιδευτικῆς Ἐρευνας πού εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας, εἶναι ὅτι «ὁ ἔντονα βίωματικὸς χαρακτήρας τῆς πίστεως, πού δὲν συνιστᾶ γνωσιο-

George Constant, «Wall of Life» (Τείχος της Ζωής), 1959

λογικό αντικείμενο, δὲν ἐπιδέχεται ἀξιολόγηση καὶ μάλιστα γραπτῆ».

Τὸ πρῶτο, ποῦ θὰ εἶχε νὰ παρατηρήσει κανεὶς, εἶναι ὅτι, ξάφνου, τὸ βίωμα δὲν συνδέεται μὲ τὴ γνώση! Λὲς καὶ βίωμα δὲν σημαίνει ἐμπειρία ζωῆς, ἀλλὰ θολὸ μυστικισμό, εὐθέως ἀνάλογο τῆς παραίσθησης. Δημιουργεῖται ἐνδεχομένως ἢ ἐντύπωση ὅτι στὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, καθηγητῆς καὶ μαθητῆς ἐκφράζουν τὴν πίστη τους μὲ προσευχές, ψαλμωδίες καὶ μετάνοιες, ὑπὸ τὸ κράτος ἔκστασης καὶ ἱερᾶς μανίας. Λοιπόν, ὄχι! Αὐτὸ ποῦ γίνεται, ἐπικαλούμενοι κάποιους τίτλους διδακτικῶν ἐνοτήτων (ὅπως: Πίστη καὶ ἐπιστήμη, Ὁρθοδοξία καὶ Τεχνολογία, Ἀλλοτρίωση, ἢ Ἐκκλησία καὶ τὸ οἰκολογικὸ πρόβλημα, Βιοϊατρικὴ καὶ ἠθικὴ, Φανατισμὸς καὶ ἀνεξίθρησκεία, καὶ ὅλα τὰ μεγάλα θρησκευάματα), εἶναι μιὰ προσπάθεια

α) γιὰ τὴν ἀνάδειξη καὶ μελέτη τῶν ζωντανῶν μνημείων τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου (τῶν πατερικῶν κειμένων, τῶν λειτουργικῶν ὕμνων,

τῆς χριστιανικῆς τέχνης κ.ἄ.) καὶ β) γιὰ τὴν ἐρμηνεία καὶ σύνδεσή τους, σὲ μιὰ προοπτικὴ διαλεκτικῆς σύνθεσης μὲ τὰ ἀντίστοιχα μνημεῖα ζωῆς, τόσο τοῦ σημερινοῦ μας πολιτισμοῦ ὅσο καὶ ἄλλων. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀναστάτωση στὸ χῶρο τῆς Παιδείας καὶ τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας θὰ εἶχε ἀποφευχθεῖ, ἂν τολμοῦσε κάποιος ὑπουργός, ἐναντία στὰ τεράστια συμφέροντα τῆς παραπαιδείας, νὰ ἀποσυνδέσει τὸ Λύκειο, ποῦ εἶναι χῶρος μόρφωσης πολὺπλευρῆς καὶ γενικῆς, ἀπὸ τὴ διαδικασία εἰσαγωγῆς στὰ Πανεπιστήμια, ποῦ εἶναι χῶρος ἐξειδικευμένης γνώσης καὶ ἔρευνας. Σ' ἓνα τέτοιο Λύκειο οἱ ἐξετάσεις θὰ ἀνακτοῦσαν τὴν παιδευτικὴ λειτουργία τους καὶ δὲν θὰ ἀναδεικνύονταν σὲ κόμβο κεντρικῆς σημασίας — ποῦ ὑποτάσσει στὴ λογικὴ του ὀλόκληρη τὴ σχολικὴ ζωὴ — τόσο ἀπόλυτες καὶ τελεσίδικα καθοριστικὲς γιὰ τὸ μέλλον τῶν μαθητῶν, ποῦ νὰ καταντοῦν ἀνθρωποκτόνες (καὶ γιὰ τοὺς μαθητῆς καὶ γιὰ τοὺς γονεῖς καὶ γιὰ τοὺς καθηγητῆς).

Σκέψεις για την Πρεσβυτέρα και τὸ ρόλο της*

Τῆς Πρεσβυτέρας κ. Βασιλικῆς Πολύζου, φιλόλογου

Δὲν αἰσθάνομαι κατάλληλη, οὔτε ἐπαρκῆς στὴν προσπάθειά μου νὰ περιγράψω τί σημαίνει πρεσβυτέρα. Πρῶτον, ἐπειδὴ δὲν συνηγορεῖ σ' αὐτὸ ἡ ἡλικία μου. Δεύτερον, ἐπειδὴ πιστεύω ὅτι πολλές ἄλλες πρεσβυτέρες ἀνάμεσά μας γνωρίζουν καὶ θεωρητικὰ καὶ στὴν πράξη τὸ ρόλο τῆς πρεσβυτέρας καὶ τὴ σημασία της, ἐν τούτοις, κάνοντας ὑπακοή κι ἀποδεχόμενη τὴν τιμὴ πού μου ἔγινε, θὰ ἤθελα νὰ μοιραστῶ μαζί σας μερικὲς σκέψεις γιὰ τὴν πρεσβυτέρα καὶ τὸ ρόλο της. Καὶ πρῶτα-πρῶτα θὰ θίξω τὸ θέμα τῆς ἐπιλογῆς τῆς πρεσβυτέρας.

α) Γάμος - ἡ ἐπιλογή τῆς πρεσβυτέρας

Ὅταν ἓνας νέος –μὲ τὴ συναίνεση δέβαια τοῦ πνευματικοῦ του– ἀποφασίζει ν' ἀκολουθήσει τὴν ἱερατικὴ κλήση καὶ νὰ γίνεῖ ἔγγαμος ἱερεὺς, βρῖσκεται μπροστὰ σ' ἓνα ὑπαρκτὸ ζήτημα. Μὲ ποιὰ κριτήρια θὰ ἐπιλέξει τὴ νέα πού θὰ συνδεθεῖ μαζί του μὲ τὸ μυστήριο τοῦ γάμου καὶ θὰ γίνεῖ ἡ αὐριανὴ πρεσβυτέρα; Ἄραγε ὑπάρχουν κάποιες τυπικὲς καὶ οὐσιαστικὲς προϋποθέσεις πού πρέπει νὰ πληροῖ ἡ πρεσβυτέρα; Ἀσφαλῶς, ναί. Τὸ γεγονός ὅτι γιὰ τὴν ἐπιλογή τῆς ὑποψήφιας πρεσβυτέρας δὲν ὑπάρχουν ἰδιαίτεροι κανόνες κι ὅτι ἰσχύει γι' αὐτήν, σὲ γενικὲς γραμμές, ὅ,τι καὶ γιὰ τὸν πρεσβύτερο –καθαρότητα βίου, συνέπεια στὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ, ἀγώνας γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν καὶ τὴν καταπολέμηση τῶν παθῶν, μετοχή στὴ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας (Μετάνοια, Ἱερὰ Ἐξομολόγηση, Θεία Κοινωνία κλπ.)– δηλώνει εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὴν παράλληλη καὶ σὲ κάποια σημεῖα κοινὴ πορεία τοῦ ἱερατικοῦ ζεύγους. Ὅ,τι ἰσχύει γιὰ τὸν ὑποψήφιο ἱερέα, ἰσχύει ὅπωςδήποτε καὶ γιὰ τὴν

ὑποψήφια πρεσβυτέρα. Τὰ λεγόμενα κωλύματα ἱερωσύνης ἰσχύουν καὶ γιὰ τὴν ὑποψήφια πρεσβυτέρα. Τὸ θέμα τῆς ἐπιλογῆς τῆς μέλους πρεσβυτέρας εἶναι βασικὸ καὶ θεμελιώδες γιὰ ἓνα νέο πού ἐπιθυμεῖ νὰ γίνεῖ ἱερεὺς. Ἡ σωστὴ ἐπιλογή του τὸν βοηθᾷ στὴν περαιτέρω πορεία του. Μιὰ ἀτυχή ὅμως ἐπιλογή θὰ εἶναι ἓνα πρόσκομμα, πού θὰ τὸν ταλανίζει σὲ ὁλόκληρη τὴ ζωὴ του καὶ θὰ λειτουργεῖ παρακωλυτικὰ στὴν ἐπιτέλεση τῆς ποιμαντικῆς του.

Αὐτὰ τὰ λίγα γιὰ τὸ θέμα ἐπιλογῆς τῆς πρεσβυτέρας. Ἀλλὰ μέσα στὸ γάμο ποιὲς πρέπει νὰ εἶναι οἱ σχέσεις τῶν συζύγων, ἱερέα καὶ πρεσβυτέρας;

β) Γάμος - οἱ σχέσεις τῶν συζύγων

Ὁ χριστιανικὸς γάμος χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο ὡς «μικρὰ Ἐκκλησία». Μέσα στὸ χριστιανικὸ γάμο ὁ ἄνθρωπος καλεῖται νὰ ζήσει τὴν «ἐν Χριστῷ κοινωνίαν». Πρότυπο τῶν συζύγων καὶ τοῦ συζυγικοῦ δεσμοῦ εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ὁ δεσμὸς του μὲ τὴν Ἐκκλησία. Μέσα στὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ χριστιανικοῦ γάμου ὁ ἄνθρωπος ξεπερνᾷ τὸν ἑαυτό του, παύει νὰ ζεῖ ἐγωϊστικὰ καὶ μὲ κέντρο τὸ δικό του ἄτομο, ὑπερβαίνει τὴ διαίρεση καὶ ξαναβρίσκει τὸν πραγματικὸ ἑαυτό του. Στόχος τοῦ χριστιανικοῦ γάμου εἶναι τὸ ζευγάρι πού περνᾷ μαζί τὴν πύλη τῆς Ἐκκλησίας νὰ καταλήξει νὰ περάσει μαζί καὶ τὴν Πύλη τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν.

Ὁ γάμος τοῦ ἱερέα, ὅπως καὶ ὁλόκληρη ἄλλωστε ἡ ζωὴ του, εἶναι «ὡς πόλις ἐπὶ ὄρους κειμένη», εἰκόνα καὶ τύπος ἀληθινῆς ζωῆς. Εἰκόνα, ὡς μίμηση τῆς πορείας τοῦ Κυρίου,

* Ὁμιλία κατὰ τὴν τιμητικὴ ἐκδήλωση γιὰ τὶς Πρεσβυτέρες, πού διοργανώθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν, τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 2000, στὰ πλαίσια τῆς ἑβδομάδος Ἱερατικῶν κλήσεων.

και τύπος, ως υπόδειγμα για τους πιστούς της εν Χριστῷ ἀληθινῆς ζωῆς.

Ἡ πρεσβυτέρα-σύζυγος στὸ γάμο της μὲ τὸν ἱερέα ἔχει συναinéσει ἐλεύθερα καὶ ἔχει στηρίξει τὸ σύζυγό της στὴν ἐπιθυμία καὶ ἀπόφασή του νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ Θεὸ ὡς ἱερεὺς. Πρὶν ἀκόμη τὴ χειροτονία τοῦ συζύγου της γνωρίζει τὴ σπουδαιότητα τῆς ἱερωσύνης καὶ πόσο μεγάλη εὐλογία καὶ εὐθύνη εἶναι γιὰ τὴν οἰκογένειά της ἢ χειροτονία του συζύγου της. Μετὰ τὴ χειροτονία ἢ πρεσβυτέρα πρέπει νὰ φροντίζει ἀπὸ τὴ δική της πλευρά, ὥστε νὰ δημιουργεῖ τις συνθήκες μέσα στὴν οἰκογένεια πού θὰ βοηθοῦν τὸν ἱερέα-σύζυγό της στὸ ἔργο του καὶ στὴν ἱερατικὴ του πορεία. Κατ' ἀρχὰς εἶναι βασικὸ νὰ ἀποδεχτεῖ ὅτι στὸ ἐξῆς ὁ χρόνος τοῦ ἱερέως-συζύγου της θὰ μοιράζεται ἀνάμεσα στὴν ἐνορία του καὶ στὴν οἰκογένειά του καὶ ἀπ' τὴν πλευρά της χρειάζεται συγκατάβαση καὶ κατανόηση γι' αὐτό. Στὴ συνέχεια, ἢ πρεσβυτέρα θὰ στηρίξει καὶ θὰ βοηθήσῃ τὸν ἱερέα - σύζυγό της, δημιουργώντας τέτοιες συνθήκες στὸ σπίτι, ὥστε νὰ ἀναπαύεται ὁ ἱερέας καὶ νὰ ἀντλεῖ διάθεση καὶ ὄρεξη γιὰ τὴ συνέχιση του ἔργου του. Κάποτε λειτουργώντας ὡς μηχανισμὸς ἀποφορτισμοῦ ἀπὸ τὸν κάθε εἶδους ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ φόρτο, πηγὴ ἐνίσχυσης στὴν πιθανὴ κόουρασή του, πηγὴ χαρᾶς, αἰσιοδοξίας καὶ ἐμπιστοσύνης. Ἡ πρεσβυτέρα θὰ εἶναι ὁ βράχος πάνω στὸν ὁποῖο θὰ συντρίβονται δυσάρεστες ἐντυπώσεις καὶ ἀσήμαντα μικροπεριστατικά, ὁ βράχος πού θ' ἀναβλύζει τὸ δροσερὸ νεράκι τῆς πνευματικῆς ἀναψυχῆς. Κάποιες φορές μὲ ἀπόλυτο σεβασμὸ στὸ πρόσωπο τοῦ συζύγου της, ἂν τῆς ζητηθεῖ, θὰ ἐκφραστεῖ θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ, μὲ ἀποδοκιμασία ἢ ὄχι γιὰ κάποια κοινὰ οἰκογενειακά θέματα καὶ θὰ εἶναι τὸ ἔρεισμα, τὸ ἔρμα, ὁ στυλοβάτης κάθε πνευματικῆς ἐμπνεύσεως τοῦ συζύγου της. Αὐτὸν τὸν ἐνισχυτικὸ της ρόλο θὰ τὸν ἐπιτύχει καθὼς θὰ εἶναι πλουτισμένη ἀπὸ βαθειὰ ταπεινώση πού ἀπαιτεῖται γιὰ νὰ ἐξομαλύνει τις δυσκολίες πού παρουσιάζονται, χωρὶς νὰ χάνει τὸν ἐνθουσιασμὸ της καὶ τὴν πίστη της στὸ Θεό. Σιγὰ - σιγὰ ἢ πρεσβυτέρα μαθαίνει πότε νὰ σιωπᾷ, πότε νὰ ἠσυχάζει, μαθαίνει ὅτι σὲ πολλές πε-

ριπτώσεις ἢ σιωπηλὴ παρουσία της εἶναι πολυτιμότερη ἀπὸ ὅποια συμβουλή θὰ μπορούσε νὰ δώσει. Μαθαίνει νὰ μιλᾷ καὶ μὲ τὴ σιωπὴ της καὶ μ' ὅλη της τὴν παρουσία σὰν νὰ ἦταν ὁ ἄγγελος τοῦ σπιτιοῦ. Ἀναγνωρίζοντας τὴ σπουδαιότητα τοῦ λειτουργήματος τοῦ ἱερέως συζύγου της καὶ ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὸ πρόσωπό του ἢ πρεσβυτέρα μὲ τὴ μεγάλη ἀρετὴ τῆς διακρίσεως ξέρεי πότε ν' ἀποσύρεται καὶ νὰ ἀφήνει νὰ δράσει, ὅταν καὶ ὅπως τὸ καλοῦν οἱ περιστάσεις, καὶ δὲν ἐπιδεικνύει ἄμετρο ζῆλο καὶ ὑπερπροστατευτικότητα μὲ τὸ νὰ θέλει σὲ ὅλα νὰ συμμετέχει καὶ σὲ ὅλα νὰ ἀναμειγνύεται, οὔτε ὅμως καὶ περιφρόνηση καὶ ἀδιαφορία. Ἡ πρεσβυτέρα εἶναι ὁ ἀποδέκτης τῆς ἀγάπης τοῦ συζύγου της καὶ αὐτὴ ἢ δεβαιότητα τὴν ἐνισχύει στὸ ἔργο της μέσα στὴν οἰκογένεια. Κι ἐπειδὴ ἢ ἐνδοοικογενειακὴ ζωὴ τοῦ ἱερέως γίνεται εὐκολα γνωστὴ καὶ πρὸς τὰ ἔξω, ὁ σεβασμὸς καὶ ἢ ἀγάπη πού δείχνει ἢ πρεσβυτέρα πρὸς τὸν ἱερέα-σύζυγό της γίνονται παραδείγματα πρὸς μίμηση, τόσο γιὰ τοὺς ἐνορίτες ὅσο καὶ γι' αὐτοὺς πού τοὺς πλησιάζουν καὶ τοὺς συναναστρέφονται.

γ) Σχέσεις συζύγων μὲ τὰ παιδιά

Ὅσον ἀφορᾷ τις σχέσεις τῆς πρεσβυτέρας, ὡς μητέρας, μὲ τὰ παιδιά της, αὐτὸ πού μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ ἐπιγραμματικὰ εἶναι ὅτι ὁ ρόλος της δὲ διαφοροποιεῖται ἀπὸ αὐτὸν τῆς χριστιανῆς μητέρας. Δηλαδή τὸ κύριο ἔργο της, ὡς μητέρα, εἶναι νὰ ὀδηγεῖ τὰ παιδιά ἀπὸ τὴ βρεφικὴ τους κιόλας ἡλικία στὴν Ἐκκλησία. Κι αὐτὸ γίνεται φυσικὰ καὶ ἀδιάστα, χωρὶς καταπιέσεις καὶ καταναγκασμοὺς. Κι ἀκόμη ἔργο τῆς πρεσβυτέρας - μητέρας εἶναι νὰ ἐξαίρει τὸ ρόλο τοῦ λειτουργήματος τοῦ ἱερέα - πατέρα. Νὰ μεταδίδει στὰ παιδιά της τὴν ἀπαρασάλευτη πεποίθησή της ὅτι τὸ λειτουργημὰ τοῦ πατέρα τους, ἢ διακονία του μέσα στὴν Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἕνας βαρὺς σταυρὸς, ἀλλὰ χαρὰ καὶ εὐλογία γιὰ τὴν οἰκογένειά τους.

δ) Πρεσβυτέρα καὶ ἐνορία

Ἡ δραστηριοποίηση τῆς πρεσβυτέρας ἐπεκτείνεται καὶ στὴν ἐνορία, τὴν εὐρύτερη οἰκο-

γένεια, πού πνευματικός της πατήρ είναι ο ιερέυς - σύζυγός της. Με διακριτικό τρόπο, χωρίς να διεκδικεί πρωτοκαθεδρίες και αξιώματα, έχοντας σαν πρότυπό της την Παναγία μας πού πέρασε ολόκληρη την επίγεια ζωή της στην αφάνεια, ή πρεσβυτέρα μπορεί να επιδράσει θετικά. Μπορεί να καταστεί ο συνδεκτικός κρίκος ανάμεσα στον ιερέα και στην ένορία. Με τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν στοργή πρὸς τοὺς ένορίτες, μπορεί νὰ βοηθήσει στὴν προσέγγιση τῶν ένοριτῶν με τὸν ιερέα καὶ στὸ πλησίασμα τῶν ένοριτῶν μεταξύ τους. Ἡ πρεσβυτέρα δὲν εἶναι ἀντικοινωνική, οὔτε ἀπόκοσμη. Εἶναι ζωντανὸ μέλος τῆς ένορίας, κι ὁ ρόλος της στὴ ζωὴ τῆς ένορίας, ἂν καὶ βοηθητικός, εἶναι πολὺ σημαντικός. Στέκεται ἀρωγὸς στὸ πλευρὸ τοῦ ιερέα-συζύγου της χωρὶς διάθεση ἐπιδεικτική, χωρὶς διάθεση ἐπιβολῆς, ἀλλὰ με φρόνημα διακονικό, ὥστε νὰ βοηθήσει καὶ νὰ ὑπηρετήσει μέσα στὴν ένορία, ὅποτε καὶ ὅπου χρειαστεῖ. Καὶ εἶναι σημαντικὴ ἡ παρουσία της, γιατί σὲ τελικὴ ἀνάλυση ἀπο-

τελεῖ γιὰ τοὺς ἄλλους ένορίτες παράδειγμα πρὸς μίμηση, καθὼς δείχνει ἔμπρακτα τὸ ἐνδιαφέρον της γιὰ τὴ ζωὴ τῆς ένορίας με τὴ δραστηριοποίησή της καὶ παρακινεῖ καὶ ἄλλους νὰ ἀγωνιστοῦν με καλὴ διάθεση γιὰ μιὰ ζωντανὴ ένορία πού θὰ εἶναι καταφύγιο καὶ πόλος ἔλξης γιὰ τοὺς χριστιανούς.

Τελειώνοντας, θὰ ἤθελα νὰ ἀναφέρω κάποιον λόγο πού θὰ θυμᾶμαι πάντοτε με ιδιαίτερη συγκίνηση. Εἶναι τὰ λόγια πού μᾶς ἀπηύθυνε ὁ πνευματικός μας πατέρας στὸ γάμο μου με τὸ σύζυγό μου σὲ μιὰ ιδιαίτερη στιγμή καὶ πού πιστεύω ὅτι ἐκφράζουν τὸ πῶς πρέπει νὰ εἶναι γιὰ τοὺς ἄλλους τὸ χριστιανικὸ καὶ ιδιαίτερα τὸ ιερατικὸ ζευγος: «*Εὐχομαὶ νὰ εἴστε δέντρον εὐσκιόφυλλον, πού θὰ δροσιζει τις κουρασμένες ψυχές κάτω ἀπὸ τὸ βαθὺ ἴσκιό του, ἀλλὰ καὶ ἐστία πού θὰ θερμαίνει καὶ θὰ φωτίζει σὸν ἥλιος με τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ τις παγωμένες καὶ σκοτεινιασμένες καρδιές, πού θὰ καταφεύγουν κοντὰ σας*».

Ἡ πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἴδρυση Πανεπιστημίου στὴν ἀκριτικὴ Λήμνο

Στὴν ἀνατολὴ τοῦ 21ου αἰώνα, στὴ δίνη τῆς τεχνολογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀνάπτυξης, τὸ πραγματικὸ ἐφόδιο τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου παραμένει ἡ γνώση καὶ ἡ σωστὴ χρῆση της. Ὁ λαός μας, βιώνοντας τὸ ἀβέβαιο περιβάλλον τῶν μελλοντικῶν ἐξελίξεων, δίνει τὸ δικό του ὠραῖο ἀγῶνα, γιὰ νὰ ὀπλιστεῖ με τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα πού θὰ τὸν διατηρήσουν στὸ προσκήνιο τῆς ἀνάπτυξης.

Με βασικὸ γνώμονα τὴν ἐπιδίωξη αὐτὴ, οἱ κάτοικοι τῆς ἀκριτικῆς Λήμνου, με τὴν συμπαράσταση τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Λήμνου κ. Ἱεροθέου καὶ τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν, ἔθεσαν τὸν ἑαυτό τους στὴν ὑπηρεσία τῆς πατρίδος, με κύριο μέλημα τὴν ἀνάπτυξη τῆς γνώσης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, σὲ μιὰ ἀκριτικὴ πειροχή, ἡ ὁποία εἶναι ιδιαίτερα εὐαίσθητη.

Ἡ πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἴδρυση νέου Τμήματος τοῦ Πανεπιστημίου Αἰγαίου στὴ Λήμνο εἶναι μιὰ ἐξαιρετικὴ κίνηση τοῦ λαοῦ τῆς Λήμνου, ἡ

ὁποία ἔχει ὡς σκοπὸ νὰ διατηρήσει στὴν πατρώα γῆ τὰ παιδιά της, νὰ δώσει τὴ δυνατότητα στὰ Ἑλληνόπουλα νὰ γνωρίσουν, διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς γνώσης, τὴν ἀκριτικὴ Ἑλλάδα, νὰ στηρίξει τοὺς νέους ἐπιστήμονες τῆς πατρίδας μας, νὰ συνδράμει στὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τόπου καί, κυρίως, νὰ βάλει τὸ δικό της λιθαράκι στὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τῆς χώρας μας.

Οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, οἱ οἰκονομικοὶ φορεῖς καί, κυρίως, ἡ πολιτεία ὀφείλουν νὰ ἐξετάσουν με ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον πρωτοβουλίες, οἱ ὁποῖες θέτουν τις βάσεις γιὰ ἓνα ἐλπιδοφόρο μέλλον. Ἡ συμπαράσταση, ἡ στήριξη καὶ ἐπιβράβευση ἀναλόγων κινήσεων εἶναι δηλωτικὲς μιᾶς ἐθνικῆς, συνολικῆς προσπάθειας πού σχετίζεται με τὴν ἀγωνία τοῦ πολίτη γιὰ ἓνα καλύτερο αὔριο τῶν παιδιῶν τῆς Λήμνου, τῆς Ἑλλάδος.

Τμήμα Συντάξεως τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων

Ἡ μετάπτωση τοῦ ἄξονα τῆς Γῆς καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ Ὑδροχόου

Τῶν Στράτου Θ. Θεοδοσίου καὶ Μάνου Γ. Δανέζη,
Ἐπικούρων καθηγητῶν Ἀστροφυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Πόσες ἀλήθεια κινήσεις κάνει ἡ Γῆ μας καὶ πόσες ἀπ' αὐτὲς ἀντιλαμβανόμαστε;

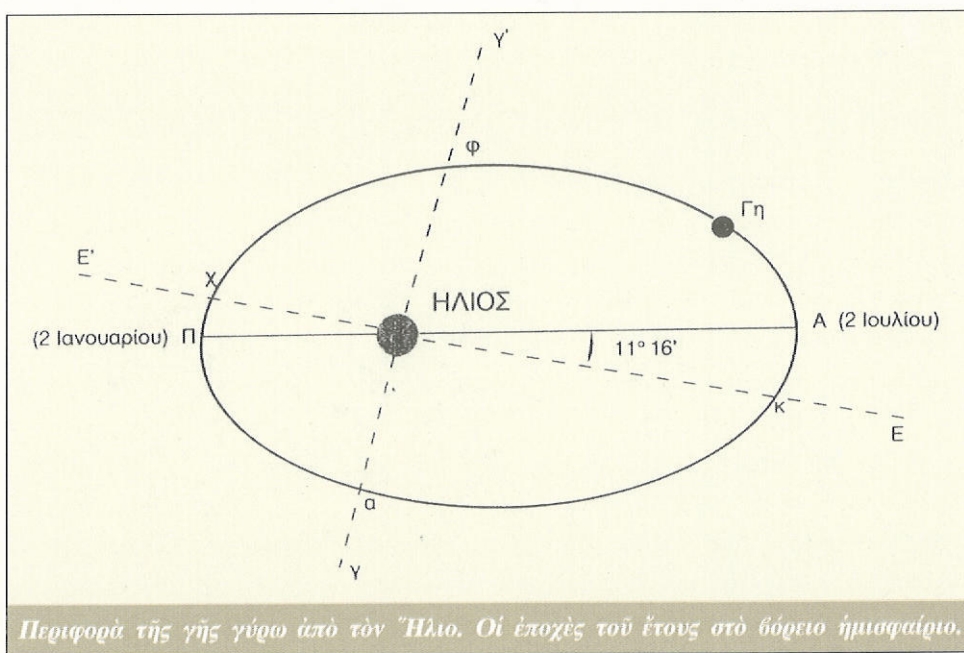
Σήμερα εἶναι πλέον γνωστὸ ὅτι ἡ Γῆ ἐκτελεῖ πολλὰ καὶ περίπλοκες κινήσεις: ἀπ' αὐτὲς οἱ δύο — πού τις γνωρίζει ἢ ἀντιλαμβάνεται ὅλος ὁ κόσμος — θεωροῦνται οἱ σπουδαιότερες:

Ἡ πρώτη εἶναι ἡ περιστροφή τοῦ πλανήτη μας γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονά του, πού δημιουργεῖ τὴν ἐναλλαγὴ ἡμέρας καὶ νύχτας, καὶ ἡ δεύτερη εἶναι ἡ περιφορὰ τῆς Γῆς γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο, πού ὀριοθετεῖ τὸ ἔτος καὶ δημιουργεῖ — λόγω τῆς κλίσης τοῦ ἄξονά της — τὴν ἐναλλαγὴ τῶν τεσσάρων ἐποχῶν.

Ἐκτός, ὅμως, ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς γνωστὲς κινήσεις, ἡ Γῆ κάνει συγχρόνως καὶ μία γυροσκοπικὴ κίνηση, δηλαδή μιὰ κίνηση σβούρας, πού χρειάζεται περίπου 25.800 ἔτη γιὰ νὰ συμπληρωθεῖ.

Ἡ κίνηση αὐτὴ ὀνομάζεται μετάπτωση τοῦ ἄξονα τῆς Γῆς ἢ ἀπλῶς μετάπτωση καὶ τὴν ἀνακάλυψε ὁ μέγας ἀστρονόμος τῆς ἀρχαιότητος Ἴππαρχος (2ος π.Χ. αἰώνας), ὁ πατέρας τῆς Ἀστρονομίας.

Ἡ μετάπτωση προκαλεῖ τὴν ἀργή, ἀλλὰ σταθερὴ μετακίνηση τοῦ βορείου πόλου τοῦ οὐρανοῦ, μὲ ἀποτέλεσμα, μέσα στὶς χιλιάδες, νὰ παίζουσαν τὸν ρόλο τοῦ πολικοῦ ἀστέρου διαφορετικὰ ἀστέρια. Ἔτσι, ἐνῶ σήμερα καὶ μέχρι τὸ 3000 μ.Χ. περίπου, πολικὸς ἀστὴρας εἶναι τὸ λαμπρότερο ἄστρο τῆς Μικρῆς Ἀρκτου, πρὶν ἀπὸ 5.000 χρόνια πολικὸς ἀστὴρας ἦταν ὁ Τουμπάν, τὸ λαμπρότερο ἄστρο τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Δράκοντα. Μετὰ τὸ 3000 μ.Χ. καὶ μέχρι τὸ 5000 μ.Χ. πολικὸς ἀστὴρας θὰ εἶναι τὸ λαμπρότερο ἄστρο τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Κηφέα, ἐνῶ τὸ 14000 μ.Χ. αὐτὴ ἡ τιμὴ θὰ ἀνήκει στὸν Βέγα, τὸ λαμπρότερο ἄστρο

Περιφορὰ τῆς γῆς γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Οἱ ἐποχὲς τοῦ ἔτους στὸ βόρειο ἡμισφαίριο.

του ἄστερισμοῦ τῆς Λύρας καὶ τοῦ βορείου οὐρανοῦ.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Ὑδροχόου

Ἡ μετάπτωση ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴ μετακίνηση τῶν ἰσημερινῶν σημείων γ καὶ γ', καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ κίνηση τοῦ ἄξονα τῆς Γῆς δημιουργεῖ τὴ λεγόμενη μετάπτωση τῶν ἰσημεριῶν.

Ἐξ αἰτίας τῆς μετάπτωσης τῶν ἰσημεριῶν, ἡ θέση τοῦ ἑαρινοῦ (γ) καὶ τοῦ φθινοπωρινοῦ ἰσημερινοῦ σημείου (γ') μετακινεῖται ἀργὰ-ἀργὰ σὲ σχέση μετὰ τις θέσεις τῶν ἀστρῶν καὶ τῶν ἀστερισμῶν στὴν οὐράνια σφαῖρα. Σὲ 26.000 περίπου ἔτη, τὰ ἰσημερινὰ σημεῖα διαγράφουν μίαν πλήρη περιφέρειαν πάνω στὴν ἐκλειπτικὴ, κινούμενα ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ πρὸς τὴ δύση, ἀντίθετα δηλαδὴ ἀπὸ τὴ διεύθυνση τῆς κίνησης τοῦ Ἡλίου στὴν ἐκλειπτικὴ.

Ἡ μετάπτωση τῶν ἰσημεριῶν εἶναι τὸ φυσικὸ φαινόμενο ποὺ δημιουργεῖ κάποια σύγχυση στὴ χάραξη ὠροσκοπιῶν

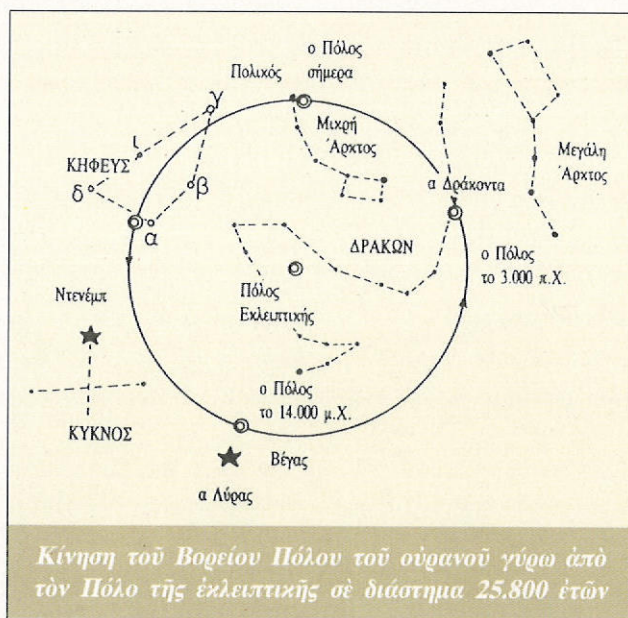
ἀπὸ τοὺς πάσης φύσεως ἀστρολόγους καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ χρησιμοποιοῦν τὸν ζωδιακὸ κύκλο, ὅπως ἦταν τὴν ἐποχὴ τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων. Αὐτὸ συμβαίνει, γιατί ἡ μετάπτωση τῶν ἰσημεριῶν, σὲ συνδυασμὸ μετὰ τὴν πραγματικὴ θέση τοῦ Ἡλίου σὲ σχέση μετὰ τοὺς ζωδιακοὺς ἀστερισμοὺς, δίνει τελείως διαφορετικὲς ἡμερομηνίες γιὰ τις ζωδιακὲς περὸδους ἀπ' αὐτὲς ποὺ ὑπολογίζουν σήμερα πολλοὶ Δυτικοὶ ἀστρολόγοι. Σήμερα, ζωδια καὶ ἀντίστοιχοι ἀστερισμοὶ δὲν εἶναι

πλέον συγχρονισμένα. Συνεπῶς, ἡ Ἀστρολογία ποὺ ἀκολουθεῖται στὴ Δύση—οἱ ἀστρολόγοι πλέον μιλοῦν γιὰ θέσεις ζωδίων, θύρες (οἴκους) καὶ ὄχι ἀστερισμοὺς—εἶναι, ἂν μὴ τι ἄλλο, «μεταφορική», μετὰ τὴν ἔννοια ὅτι ζωδιὸ καὶ ἀντίστοιχος ἀστερισμὸς δὲν ταυτίζονται!

Ποῦ ὀφείλεται ἡ ὀνομασία ζωδία καὶ ζωδιακὸς κύκλος;

Σὲ ἓνα ἔτος ὁ Ἡλιος διέρχεται κατὰ σειρά ἀπὸ 12 ὀμάδες ἀστεριῶν, δηλαδὴ δώδεκα ἀστερισμοὺς ποὺ καλύπτουν μίαν σφαιρικὴ ζώνη, πλάτους 160. Ἐπειδὴ ἔντεκα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀστερισμοὺς φέρουν ὀνομασίες

ἀπὸ τὸ ζωϊκὸ βασίλειο ὀνομάστηκαν ζωδια ἢ ζωδιακοὶ ἀστερισμοί. Ἡ σφαιρικὴ ζώνη ποὺ διχοτομεῖται ἀπὸ τὴν Ἐκλειπτικὴ ὀνομάστηκε ζωδιακὴ ζώνη ἢ ζωδιακὸς κύκλος. Τὸ μόνον «ζωδιὸ» ποὺ φέρει ὀνομασία πρᾶγματος καὶ δὲν ἔλκει τὴν ὀνομασία του ἀπὸ τὸ ζωϊκὸ βασίλειο εἶναι ὁ Ζυγὸς καὶ αὐτὸ δείχνει πὼς ἡ ὀ-

νομασία του εἶναι μεταγενέστερη. Πράγματι, στὴν ἀρχαιότητα ὁ ἀστερισμὸς αὐτὸς ὀνομαζόταν «Χηλαὶ Σκορπίου».

Γύρω στὸ 2000 π.Χ., ὅταν οἱ Βαβυλώνιοι θεμελίωσαν τὸ σύστημα μέτρησης τοῦ χρόνου, ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία συνέβαινε, ὅταν ὁ Ἡλιος προσέγγιζε τὴ διεύθυνση ἀστερισμοῦ τοῦ Κριοῦ. Ἡ ἀνοιξή, λοιπόν, ἐρχόταν, ὅταν ὁ Ἡλιος, στὴς 21 Μαρτίου, παρετηρεῖτο στὴν περιοχὴ τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Κριοῦ, γεγονός ποὺ συνέπιπτε μετὰ τὴν ἑναρξὴ τῆς ἐποχῆς τῆς βλάστησης.

Όμως, ή μετάπτωση του άξονα τής Γῆς έχει ως άμεσο αποτέλεσμα, όπως ήδη αναφέραμε, τή μετάπτωση των ισημερινών σημείων. Έτσι, ή έαρινή ισημερία μετακινείται πρὸς τὰ «πίσω», κατά μήκος των ζωδιακῶν συμβόλων, με τὸν ρυθμὸ ἐνὸς περίπου ζωδίου κάθε 2.000 χρόνια περίπου. Δυὸ χιλιάδες χρόνια, λοιπόν, μετὰ τὴν ἐποχὴ πού οἱ Βαβυλώνιοι καθόρισαν τὴν έαρινή ισημερία στὸ ζῶδιο τοῦ Κριοῦ, αὐτὴ συνέβαινε ὅταν ή Ἥλιος προσέγγιζε τὸ ζῶδιο των Ἰχθύων. Τὸ γεγονός συνέπεσε περίπου μετὰ τὴν γέννηση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ ὀφείλεται σ' αὐτὸ τὸ γεγονός ὅτι ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα σύμβολα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν ὁ ΙΧΘΥΣ, πού, βέβαια κατά εὐτυχή συγκυρία, τὸ ἀρκτικόλεξο αὐτὸ χρησιμοποιήθηκε μετὰ τὴν σημασία: Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ.

Ἐπόμενο εἶναι, λοιπόν, ὅτι δυὸ χιλιάδες χρόνια περίπου μετὰ ἀπὸ τὴν γέννηση τοῦ Χριστοῦ ή έαρινή ισημερία θὰ συμβαίνει, ὅταν ὁ Ἥλιος προσεγγίζει τὸν ἀστερισμὸ τοῦ Ὑδροχόου. Οἱ Ἰχθύες παραχωροῦν πλέον τὴν θέση τους στὸν ἀστερισμὸ τοῦ Ὑδροχόου, πού θὰ εἶναι ὁ ἀστερισμὸς, ὁ ὁποῖος θὰ ἀνατέλει μετὰ τὸν Ἥλιο στὴν έαρινή ισημερία. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀστρονομικὸ γεγονός πού χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴ μας ὡς τὴν «Ἐποχὴ τοῦ Ὑδροχόου», ὅπως συχνὰ ἀκοῦμε στὸ ραδιόφωνο, στὴν τηλεόραση ἢ διαβάζουμε στὶς ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικά. Ἦδη, λοιπόν, βρισκόμαστε στὴν αὐγὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὑδροχόου, μία ἐποχὴ στὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ἀναμένεται μεγάλη ἐπιστημονικὴ πρόοδος, μετὰ προεξέχουσα τὴν ἐξερεύνηση τοῦ διαστήματος, ἀλλὰ καὶ μεγάλη πνευματικότητα, πού θὰ ὀδηγήσει τὴν ἀνθρωπότητα σὲ νέες ἀτραποὺς δημιουργίας.

Γιὰ νὰ ἀκριβολογοῦμε, ὅμως, ὑπάρχει κάποια διχογνωμία γιὰ τὸ πότε ἀκριβῶς συνέβη ἢ θὰ συμβεῖ ἢ εἴσοδος τοῦ Ἥλιου στὸν

Ὑδροχόο. Ἄλλοι ἐρευνητὲς ὑποστηρίζουν ὅτι ἔχουμε ἤδη μπεῖ ἀπὸ τὶς ἀρχές ἢ τὰ μέσα τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ἐνῶ ἄλλοι θεωροῦν ὅτι μπορεῖ νὰ περιμένουμε ἀρκετοὺς αἰῶνες ἀκόμα. Αὐτὸ ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι οἱ ἀπεικονίσεις των ἀντίστοιχων ἀστερισμῶν, ὅπως φαίνεται στὸ παρακάτω σχῆμα, δὲν ταιριάζουν ἀπόλυτα ἢ ἂν θέλετε δὲν «χωροῦν» τέλεια μέσα στὰ τμήματα των 30°, στὰ ὁποῖα διαιρεῖται ὁ ζωδιακὸς κύκλος των 360°.

Δηλαδή, ή διχογνωμία ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ή Ἀστρολογία θεωρεῖ ὡς δεδομένο πὼς κάθε ζῶδιο—ὄχι ἀστερισμὸς—καταλαμβάνει στὸν ζωδιακὸ κύκλο θέση ἔκτασης 30°, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς πραγματικὲς διαστάσεις τοῦ ἀστερισμοῦ, ὅπως ἀπεικονίζονται στὸ παραπάνω σχῆμα. Συνεπῶς κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴ λογικὴ ὁ Ἥλιος ἔχει ἤδη εἰσέλθει στὸ ζῶδιο τοῦ Ὑδροχόου, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα, δηλαδή ἀστρονομικὰ—λόγω τῆς συνεχοῦς ὀλίσθησης των ισημερινῶν σημείων—τὸ ἄστρο τῆς μέρας θὰ βρεθεῖ στὸν ἀστερισμὸ τοῦ Ὑδροχόου γύρω στὸ 2600 μ.Χ.

Βιβλιογραφία

Δανέζη, Μ. καὶ Θεοδοσίου, Σ.: «Ἀστρολογία, Ἐπιστῆμη ἢ Θρησκεία». Ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1994.

Θεοδοσίου, Σ. καὶ Δανέζη, Μ.: *Τὰ ἄστρα καὶ οἱ μῦθοι τους-Εἰσαγωγή στὴν Οὐρανογραφία*. Ἐκδόσεις Δίαυλος, Ἀθήνα 1990.

Θεοδοσίου, Σ. καὶ Δανέζη Μ.: *Μετρώοντας τὸν ἄχρονο χρόνο - Ὁ χρόνος στὴν Ἀστρονομία*. Ἐκδόσεις Δίαυλος, Ἀθήνα 1994.

Θεοδοσίου Σ. καὶ Δανέζη, Μ.: *Ἡ Ὀδύσεια των ἡμερολογίων*. Τόμος Α'. *Ἀναζητώντας τὶς ρίζες τῆς γνώσης*. Ἐκδόσεις Δίαυλος, Ἀθήνα 1995.

Θεοδοσίου Σ. καὶ Δανέζη, Μ.: *Ἡ Ὀδύσεια των ἡμερολογίων*. Τόμος Β'. *Ἀστρονομία καὶ παράδοση*. Ἐκδόσεις Δίαυλος, Ἀθήνα 1995.

Ὁ Ἱερὸς Κλήρος κατὰ τὴν περίοδο τῆς κατοχῆς*

Τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀγαθαγγέλου Χαραμαντίδη

Η ἰταμὴ εἰσβολὴ τῶν Ἱταλῶν ἐναντίον τῆς Πατρίδος μας καὶ τὰ μαῦρα χρόνια τῆς Κατοχῆς γίνονται ἀφορμὴ νὰ ἀποκαλυφθοῦν τὰ πατριωτικὰ χαρίσματα καὶ ἡ ἐλπίδα τῆς πίστεως τοῦ ἱεροῦ Κλήρου. Οἱ Ἱερεῖς, κάτω ἀπὸ τὸν βαρὺ ἀχὸ τῶν ὄπλων καὶ τὸ βουητὸ τῶν σειρήνων, τελοῦν καθημερινὰ τὶς Ἀκολουθίες στὶς Ἐκκλησιές. Ποιὸς δὲν θυμᾶται τὴν κοσμοπλημμύρα, ἡ ὁποία κατὰ τὴν θύελλα ἐκείνη γινόνταν στοὺς ναοὺς, γιὰ νὰ κλάψουν οἱ Ἕλληνες στοὺς οἴκους τῶν Πατέρων τους, γιὰ νὰ ἀντλήσουν δύναμη, ἐλπίδα καὶ θάρρος.

Προσεύχονται γιὰ τοὺς ἀγωνιζόμενους στρατιῶτες καὶ τὶς οἰκογένειές τους. Ἐκφωνοῦν πύρινους λόγους, μὲ τοὺς ὁποίους ἐνθαρρύνουν καὶ παρηγοροῦν. Συμμετέχουν στὶς διάφορες Ἐπιτροπὲς τῶν μετόπισθεν. Γίνονται

οἱ ἐμπυχωτὲς καὶ παρηγορητὲς τῶν οἰκογενειῶν ἐκείνων, τῶν ὁποίων οἱ σύζυγοι

καὶ τὰ παιδιά ἔπασαν μαχόμενοι ὑπὲρ τῆς Πατρίδος στὸ πεδίο τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος. Συμμετέχουν καὶ μοιράζονται τὴν κατοχικὴ πείνα καὶ δυστυχία μὲ τὸ ποιμνιό τους. Βοηθοῦν ὅσο μποροῦν, μὲ ὅλες τους τὶς δυνάμεις γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς πείνας καὶ τῆς δυστυχίας. Εἶναι μεταξὺ τῶν πρωτεργατῶν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς κατεχόμενης καὶ δοκιμαζόμενης Πατρίδος. Στὴν πρώτη γραμμὴ τοῦ Ἀγῶνος. Στὸ Μέτωπο, στὶς μυστικὲς ὁμάδες τῆς Ἀντίστασης, στὰ νοσοκομεῖα, στὰ σανατόρια, στὰ σχολεῖα, στὶς φυλακές, στὰ ὑπόγεια τῆς Γκεστάπο, στὰ στρατόπεδα, στοὺς τόπους ἐκτελέσεως, στὰ ὀλοκαυτώματα, στὰ συσσίτια, στὶς διαμαρτυρίες... Παντοῦ. Μέρα καὶ νύχτα.

Κάθε φορὰ ποὺ δινόταν στὸν κατακτητὴ εὐκαιρία ἀπὸ αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ πρόσχημα, ἀπὸ αὐτὴ ἢ ἐκείνη τὴν ἀφορμὴ, στρεφόταν κατὰ τῶν ἱερέων, γιὰ νὰ καλλιεργήσει τὸν φόβο καὶ τὸν πανικὸ στὸν λαό. Ἀγαθοὶ λευῖτες, νέοι καὶ πρεσβύτεροι στὴν ἡλικία, Μοναχοί, Διάκονοι, Πρεσβύτεροι, Ἱερομόναχοι, Ἐπίσκοποι, πλήρωσαν μὲ τὸ αἷμα τους τὴν προσήλωσή τους στὴν Πατρίδα, στὴν ἐλευθερία καὶ στὴν ἀξιοπρέπεια, στὸ καθῆκον καὶ στὸ χρέος. Ἄλλοι ἐκτελέσθηκαν κατὰ τὸν πλέον ἀπάνθρωπο τρόπο, ἄλλοι ἀπέθαναν ἀπὸ τὶς κακουχίες, τὶς στερήσεις

* Προδημοσίευση ἀπὸ τὸν ὑπὸ ἐκδόση Ἀφιερωματικὸ Τόμο γιὰ τὴν προσφορὰ τῆς Ἐκκλησίας τὸ 1940.

και τα βασανιστήρια, άλλοι φυλακίσθηκαν, κακοποιήθηκαν, υπέμειναν απερίγραπτο ὄργιο βασανισμῶν, ἐξορίσθηκαν στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως, ἀπλήθησαν ὡς ὄμηροι σὲ ἐχθρική γῆ, εἶδαν τὰ παιδιά καὶ τὶς συζύγους τους νὰ κακοποιῶνται καὶ νὰ δολοφονοῦνται μπρὸς στὰ μάτια τους, ἐξευτελίσθηκαν καὶ λαιμαρξήθηκαν. Ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα, μὰ δὲ λύγισαν. Τρέφονταν μὲ λίγο ξερὸ ψωμί ποὺ βρέχανε μὲ τὸ αἷμα καὶ τὸ δάκρυ τους. Παρέμειναν πιστοὶ ἄχρι θανάτου στὴν Παράδοση τοῦ Γένους. Καὶ ἦσαν οἱ πολλοί. Ἦταν τὸ νέφος τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἡρώων τῆς Φυλῆς. Γιὰ νὰ ἀποδείξουν μὲ τὴν ζωὴ τους, γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα, ὅτι ποτὲ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δὲν εἶχε μείνει μακριὰ ἀπὸ τοὺς Ἐθνικοὺς ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ¹.

Ἀριθμὸς 57.754

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Δαμασκηνὸς Χατζόπουλος, μετέπειτα Μητροπολίτης Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας καὶ στὴ συνέχεια Δημητριάδος, ποὺ ὠδηγήθηκε σὲ στρατόπεδο συγκεντρώσεως μὲ ἀριθμὸ κρατουμένου 57.754², θὰ γράψει γιὰ τὴν κόλαση τοῦ Νταχάου καὶ τὴν ἀπάνθρωπη μεταχείριση τῶν κληρικῶν κρατουμένων.

«Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν διετήρησε τὸ ἱερόν του σχῆμα. Μὲ ἀδαμιαίαν περιβολὴν πάντες, ἅμα τῇ εἰσόδῳ των εἰς τὸ στρατόπεδον, ὠδηγοῦντο εἰς τὸ λουτρόν, διὰ νὰ ὑποστοῦν τὴν πρώτην δοκιμασίαν καὶ τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ ξυρίματος τῆς κεφαλῆς, μύστακος, γενείου καὶ ἀποκρύφων μερῶν ὑπὸ τοὺς σαρκαστικὰς γέλωτας τῶν σαδιστῶν "Ες-Ἐς καὶ τοὺς χλευασμοὺς, οὐχὶ σπανίως δὲ καὶ τὰ ραπίσματα καὶ λακτίσματα αὐτῶν τούτων "Ες-Ἐς καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων καταδίκων»³.

Στὸ Χαϊδάρι, ξύριζαν τὴ γενειάδα τῶν Κληρικῶν, τοὺς ἀφαιροῦσαν τὰ ράσα καὶ τοὺς ἐπέβαλαν σὲ βαρύτερες χειρωνακτικὰς ἐργασίες. Ὁ Γερμανὸς Δήμιος Ρομπόσκυ, ὁ ἀπο-

καλούμενος Δράκος τοῦ Χαϊδαρίου, τοὺς ἔλεγε χαρακτηριστικά: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς σας...». Παρὰ ταῦτα, οἱ φυλακισμένοι Ἱερεῖς μας, ἐκεῖ στὴν φυλακὴ μὲ τὰ δεσμά τους, ἐπιτελοῦσαν μεγάλο ποιμαντικὸ ἔργο: «...Οἱ ἱερεῖς μας αὐτοί, τόνωναν τοὺς φυλακισμένους. Συμπροσευχόντουσαν μὲ τοὺς φυλακισμένους. Ὁ παπὰς στὸ κελὶ ἦταν γιὰ κάθε φυλακισμένο πατέρα καὶ μάνα. Καρδιά π' ἀκουμποῦσαν μ' ἐμπιστοσύνη. Ὁ Ἄγγελος τῆς φυλακῆς, ποὺ τοὺς μνηοῦσε ὅτι ὁ Θεὸς ὑφαίνει τὴ λευτεριά τους μὲ τὰ βάσανά τους»⁴.

Ἡ θεία Λειτουργία στὶς φυλακὲς

Μὰ τὸ πιὸ μεγάλο, τὸ πιὸ ἀληθινὸ δῶρο τῶν φυλακισμένων ἱερέων πρὸς τοὺς συγκρατουμένους τους ἦταν ἡ θεία Λειτουργία ποὺ τελοῦσαν.

«...Ἀπὸ καιροῦ σὲ καιρὸ οἱ δεσμοφύλακες ἄφηναν τοὺς φυλακισμένους νὰ ἐκκλησιάζωνται. Κάθε Κυριακὴ καὶ μεγάλη γιορτῆ, στὸ προαύλιο τῶν φυλακῶν ἢ μέσα σὲ ἓνα μεγάλο θάλαμο ἐγίνετο ἡ λειτουργία ἀπὸ τὸν πιὸ ἡλικιωμένο παπᾶ, μὲ συλλειτουργοὺς τοὺς ἄλλους φυλακισμένους ἱερωμένους. Δὲν ὑπῆρχε ἱερό, δὲν ὑπῆρχαν ἄμφια, δὲν ὑπῆρχαν κερᾶκια καὶ δυσκολότηρα γιὰ τὰ Ἅγια τῶν Ἀγίων. Ὑπῆρχε ὅμως μιὰ βαθεῖα, ἀπαράμιλλη πίστις, ποὺ ἔκανε τὸ

περίεργο εκείνο ἐκκλησίασμα πὸ εὐλαβικό, πὸ συγκινημένο, πὸ βαθεῖα παραδομένο στὴν παραμυθητικὴ ἐπίδραση τῆς Θρησκείας. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι κάθε λειτουργία ἐτελείωνε μὲ τὸ “Τῆ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῶ τὰ νικητήρια”, πὸ τὸ ἔψαλλον ὅλοι μαζί...

»Μία λειτουργία πὸ ἐψάλη στὶς Ἰταλικὲς φυλακὲς τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ Λειτουργία τῆς 15ης Αὐγούστου 1943. ...Ἦθελαν οἱ φυλακισμένοι νὰ δεῖξουν μὲ κάποιον τρόπο, ὅτι δὲν ξεχνοῦσαν πὼς ἐδῶ καὶ τρία χρόνια οἱ σημερινοὶ των δεσμοφύλακες εἶχαν διαπράξει τὸ ἀξέχαστο ἐκεῖνο ἔγκλημα τῆς “Ἑλλης”. Ἐσκέφθησαν ἀρκετὰ καὶ εὐρῆκαν ἓνα ἀληθινὰ χαριτωμένο τρόπο. Ὁ λόγος πὸ ὑπενθύμιζε τὸν αἰσχρὸ τορπιλισμὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ καταδρομικοῦ μπροστὰ ἀπὸ τὸν πανηγυρίζοντα Ναὸ τῆς Εὐαγγελιστρίας τῆς Τήνου, ἐγράφηκε μὲ ψιλά-ψιλά γράμματα... καὶ ὁ ἱερωμένος, ὠραία μορφή Ἑλληνοῦ ἀγωνιστοῦ τῆς ἐλευθερίας, ἐδέχθηκε πρόθυμα καὶ μὲ εὐχαρίστηση μάλιστα νὰ “ψάλλῃ” τὸν ἔντονο αὐτὸ ἀντιϊταλικὸ λόγο, ὡς μὴ συνέχεια τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ἡμέρας. Ἔτσι ὅλοι οἱ φυλακισμένοι ἄκουσαν μὲ βαθεῖα συγκίνηση τὴν ὑπόμνηση τοῦ μεγάλου Ἰταλικοῦ ἐγκλήματος νὰ ψέλνεται ἀπὸ τὸν παπᾶ, ἐνῶ οἱ Ἰταλοὶ δεσμοφύλακες παρακολουθοῦσαν, χωρὶς νὰ καταλάβουν τίποτε.

»Ἴσως νὰ ἦταν οἱ φυλακὲς αὐτὲς τὸ μόνον μέρος τῆς ὑπόδουλης Ἑλλάδος, ὅπου κάτω ἀπὸ τὴν ἀπειλὴ τῶν στημένων στὶς σκοπιεὲς Ἰταλικῶν πολυβόλων, ἐτιμήθη ἡ ἐπέτειος τῆς ἀνάνδρου Ἰταλικῆς ἐπιθέσεως.

»Οἱ φυλακισμένοι παπᾶδες, ἡγούμενοι, καλόγηροι, φυσικοὶ παραστάται τῶν βασανισμένων καὶ τῶν μελλοθανάτων, ἔπαιρναν τὶς στιγμὲς ἐκεῖνες τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν σημασία, πὸ εἶχαν οἱ μαθηταὶ τῶν Ἀποστόλων τοῦ Ναζωραίου στοὺς πρώτους αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοὺς αἰῶνες τῶν κατακομβῶν καὶ τῶν διώξεων...»⁵.

Ἡ διακονία στὶς Φυλακὲς

”Ὅμως, «τὴν δυσμενῆ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν ἀντίληψιν, τὴν ὁποίαν προξενεῖ πᾶσα φυλακὴ», γλύκαινε ὄχι μόνον ἡ παρουσία τῶν Ἱερέων ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν Μοναχῶν, ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μονὴ Ἁγίου Ἱεροθέου Μεγάρων, πὸ διακονοῦσαν τὶς κρατούμενες γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τους στὶς γυναικεῖες φυλακὲς τῆς Ἐμπειρικείου Σχολῆς⁶.

Ἡ μαρτυρικὴ θυσία τοῦ παπαδάσκαλου Δημητρίου Βαστάκη

Ὁ π. Δημήτριος ἦταν Ἐφημέριος καὶ Δημοδιδάσκαλος τοῦ Μεγάλου Χωριοῦ Εὐρυτανίας. Μὲ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου τοῦ ἀνατίθεται ἡ Διεύθυνση τοῦ Ταχυδρομικοῦ Γραφείου σὲ ἀντικατάσταση τοῦ στρατευθέντος τηλεγραφετοῦ. Γίνεται μέλος τῆς μυστικῆς ἀντιστασιακῆς ὁμάδος ΒΥΡΩΝΕΣ. Οἱ ΒΥΡΩΝΕΣ ἦταν μονάδα μυστικοῦ πολέμου μὲ τὰ κρυπτογραφικὰ στοιχεῖα Ν.Ν. 707 τοῦ Συμμαχικοῦ Στρατηγείου Μέσης Ἀνατολῆς, ἐξαρθρώμενη ἀπὸ τὴν Βρετανικὴ Ὑπηρεσία «Ἄντβανς Φόορς 133»⁷. Περιέθαλπε Βρεταννοὺς στρατιῶτες⁸ καὶ ἦταν ἐφοδιασμένος μὲ ἀσύρματο, στὸν ὁποῖο τὸν ἐκπαίδευσε Ὑπολοχαγὸς μὲ τὸ ψευδώνυμο Γιάννης Γρυπάρης⁹. Κάθε Σάββατο, σὲ ἀπογευματινὴ ὥρα, ἄκουγε τὴν ἐλληνικὴ ραδιοφωνικὴ ἐκπομπὴ τοῦ Β.Β.С. τοῦ Λονδίνου, γιὰ νὰ μεταφέρει τὰ νέα στοὺς ἄλλους Ἑλληνες. Στὶς 18 Δεκεμβρίου 1942, ὁ Ἰταλικὸς στρατὸς Κατοχῆς πῆγε στὸ Μεγάλον Χωριό. Ὁ ἡρωϊκὸς Ἱερεὺς μετεῖχε στὴν Ἐπιτροπὴ ὑποδοχῆς πρὸς διάσωση τοῦ χωριοῦ. Τὸν συνέλαβαν, μὲ ἄλλους δώδεκα ἐνορίτες του, καὶ τὸν βασάνισαν, γιὰ ἑπτὰ ἡμέρες, ἀπάνθρωπα. Ἐκεῖνος, κυλισμένος ἀπὸ τὰ βασανιστήρια στὴν γῆ, ἔκανε τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ. Τὸν ἄφησαν γυμνὸ, χωρὶς ρᾶσο. Τὸ

πρόσωπό του παραμορφωμένο, χωρίς γένεια και καταματωμένο. Τὸν ἔκαψαν ζωντανὸ στὶς 24 Δεκεμβρίου 1942¹⁰.

Τὸ μαρτύριο τοῦ Ἱερέως Ἀθανασίου Τόσκα

Ὁ μαρτυρικός Κληρικὸς ἦταν Ἐφημέριος τοῦ χωριοῦ Κυδωνιῆς Γρεβενῶν. Στὶς 7 Ἰουλίου 1944, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ του ἔφευγαν στὰ βουνά, γὰρ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν καταστροφικὴ ἐπίδρομὴ τῶν Γερμανοβουλγάρων, ὁ π. Ἀθανάσιος παρέμεινε, ἐλπίζοντας ὅτι ἡ παρουσία του θὰ ἀπέτρεπε τὴν πυρπόληση τοῦ χωριοῦ. Ὅμως οἱ ἐπίδρομοὶ ὄχι μόνον πυρπόλησαν τὸ χωριό, ἀλλὰ καὶ τὸν γηραιὸ λευῖτη, ἀφοῦ τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν ὠδήγησαν δέσμιον ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, στὴν θέση «Παλιοχέρωνα», τὸν κατεκρεοῦργησαν. Τὸ σῶμα του δρέθηκε μετὰ ἀπὸ λίγες ἡμέρες. Τὰ χέρια καὶ τὰ ὦτα εἶχαν ἀποκοπεῖ. Ἡ γενειάδα εἶχε ξεριζωθῆ. Στὸ στήθος καὶ στὰ νῶτα ἔφερε πολλὰ χτυπήματα μὲ μαχαίρι¹¹.

Στὴν μάχη τοῦ Νικολίτσε - 15 Νοεμβρίου 1940

Σύμφωνα μὲ τὴν μαρτυρία τοῦ Συνταγματάρχου Πεζικοῦ Βασιλείου Παναγιωτόπουλου, Διοικητοῦ τοῦ 68ου Συντάγματος Πεζικοῦ, ὁ ἑφεδρος Ἀνθυπολοχαγὸς Ἱερεὺς Λαδάς Γεώργιος, Ἐφημέριος τοῦ Ναοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Καρδελιῶν Μεσσηνίας, ὑπηρετήσε στὸ Σύνταγμα (ζώνη πρόσω) ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῶν ἐπιχειρήσεων μέχρι τὸ τέλος. Τοῦ ἀπενεμήθη τὸ μετάλλιο Νίκης, διότι «παρέσχευε» συνεχῶς παράδειγμα εὐψυχίας καὶ φιλοπατρίας ἐμπυχώνοντας τοὺς ἄνδρες. Κατὰ τὴν μάχην «Νικολίτσε», στὶς 15 Νοεμβρίου 1940, ἔσπευσε μὲ δική του πρωτοβουλία, διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος, στὸ 3ο Τάγμα καὶ ἀνῆλθε μετὰ τοῦ Ὑποδιοικητοῦ καὶ τῶν πρώτων κλιμακίων τοῦ Τάγματος στὴν κορυφὴ 1827 τοῦ Μοράβα διανυκτερεύσας ἐκεῖ, ὑπὸ τὸ ἐχθρικό πῦρ καὶ ἐμπνέων μὲ τὸ παράδειγμά του τὴν καρτερία, τὴν αὐτοθυσία καὶ τὴν ἀφοσίωση πρὸς τὴν Πατρίδα¹².

1. «...Σ' ὄλες τίς φυλακές», γράφει ὁ Ἀχιλλέας Κύρου, «ἦταν ἀρκετοὶ παπᾶδες καὶ καλόγεροι, ποὺ εἶχαν συλληφθῆ ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς, τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους, γὰρ τὴν συμμετοχὴν των στὴν Ἐθνικὴ Ἀντίσταση». Ἀ. Κύρου, *Σκλαβωμένοι νικηταί*, Ἀθήνα 1945, σελ. 78. Ἀ. Ἀπελεύθερου, *Ἐθνικὴ ἀντίσταση*, Πρὸς τὴν νίκην, τεῦχος 396, σελ. 131.

2. Νίκου Καράμπελα, *Μοραϊτικὴ Πεζογραφία*, 1821-1956, Καλαμάτα 1957, σελ. 258.

3. Περιοδικὸ Ἀπόστολος Παῦλος, 1955.

4. Ἀ. Ἀπελεύθερου, *Ἐθνικὴ ἀντίσταση*, Πρὸς τὴν νίκην, τεῦχος 396, σελ. 131. Δημ. Γατοπούλου, *Ἱστορία τῆς Κατοχῆς*, σελ. 217 κ.ἑ.

5. Ἀ. Κύρου, *Σκλαβωμένοι νικηταί*, Ἀθήνα 1945, σελ. 116-117. Ἀ. Ἀπελεύθερου, *Ἐθνικὴ ἀντίσταση*, Πρὸς τὴν νίκην, 396, ὅπ., σ. 131.

6. Ἐκθεση Ἱερέως Χαραλάμπους Παναγιωτοπούλου, ἐφημερίου Κοιμῆσεως τῆς Θεοτόκου (Κυνοσάργους), 19 Ἰουνίου 1943, Ἀρχεῖον Ἱερός Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, *Ἐκτελεσθέντες ἐπὶ Κατοχῆς*, Πρόλογος καὶ φροντίδα

Ἰωάννας Τσάτσου, ἐκδ. Ἀετός, Ἀθήνα 1947(1), σελ. 158-162.

7. Βλ. Γιάννη Β. Ἰωαννίδη, *Ἕλληνες καὶ ξένοι κατάσκοποι στὴν Ἑλλάδα*, Ἀθήνα (χ.χ.), σελ. 142 κ.ἑ.

8. Στάθη Καρρᾶ, *Λοχίας Λομπάρντι*, Ἀθήνα 1983, σελ. 68.

9. Παναγιώτου Κώνστα, Ἀντιναύρχου, *Ἡ Ἑλλὰς τῆς δεκαετίας 1940-1950*, Ἀθήνα 1955, σελ. 399 κ.ἑ.

10. Βλ. σχετικὰ τὸ ἔργο τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἐθνομάρτυρος Ἱερέως: Πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Δ. Βαστάκη, *Μεγαλοχωρίτες καὶ Μικροχωρίτες Ἐθνομάρτυρες τῆς 24ης Δεκεμβρίου 1942*, Ἀθήνα 1995, ἐκδ. Συνδέσμου Μεγαλοχωριτῶν.

11. Ἀρχεῖον Ἱερός Συνόδου, *Φάκελος Ἐθνομαρτύρων Κληρικῶν*, Ἐκθεση 87/9ης Μαΐου 1945 τοῦ Μητροπολίτου Γρεβενῶν Θεοκλήτου πρὸς τὴν Ἱερά Σύνοδο.

12. Ἀρχεῖον Ἱερός Συνόδου, *Φάκελος Στρατιωτικῶν Τερέων*.

'Αλφαβητάρι βυζαντινῆς τελετουργίας καὶ ψαλτικῶν ὄρων (α')

Τοῦ Γρηγορίου Θ. Στάθη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Οἱ «καιροὶ» τῆς προσευχῆς

«Ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἦνεσά σε» ἀναφέρεται στὸν ψαλμὸ 118, στ. 164 καὶ «έσπέρας καὶ πρωΐ καὶ μεσημβρίας διηγῆσομαι» στὸν ψαλμὸ 54, στ. 18. Τὸ βυζαντινὸ εἰκοσιτετράωρο, κατὰ τὸ ὁποῖο ἀναπέμπονται, σὲ δημόσιες συνάξεις, ὕμνοι καὶ εὐχῆς στὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἁγίους, ἀρχίζει μὲ τὴ δύση τοῦ ἡλίου καὶ τελειώνει τὴν ἄλλη μέρα, πάλι μὲ τὴ δύση τοῦ ἡλίου. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐκκλησιαστικὸ νυχθήμερο τῆς λατρείας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Οἱ ἑπτὰ Ἀκολουθίες

Οἱ ὕμνοι καὶ οἱ παντοῖες εὐχῆς καὶ ἀναφορὲς τῶν πιστῶν στὸν Θεὸ εἶναι ὀργανωμένες σὲ ἑπτὰ Ἀκολουθίες, μέσα στὸ ἐκκλησιαστικὸ νυχθήμερο: τὸν Ἑσπερινό, τὸ Μεσονυκτικόν, τὸν Ὁρθρο, καὶ τὶς τέσσερις Ὁρες, δηλαδὴ τὴν Α' (6η-9η πρωϊνή), τὴν Γ' (9η-12η), τὴν ΣΤ' (12η-15η) καὶ τὴν Θ' (15η-18η). Στὶς Ἀκολουθίες, καὶ κυρίως τὸν Ἑσπερινὸ καὶ τὸν Ὁρθρο, ὑπάρχει ὅλη ἡ ποικιλία τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς Ὑμνογραφίας καὶ Μουσικῆς.

Τὰ ἑπτὰ Μυστήρια

Παράλληλα ὑπάρχουν ἑπτὰ Μυστήρια (Βάπτισμα, Χρῖσμα, Εὐχαριστία, Ἐξομολόγηση - Μετάνοια, Ἱερωσύνη, Γάμος, Εὐχέλαιο), ἀπ' τὰ ὁποῖα τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας (Θείας Λειτουργίας), συνάπτεται στὸν Ὁρθρο. Στὰ Μυστήρια ἀναπέμπονται κυρίως πολλὲς εὐχῆς. Πὰ τὴν Λειτουργία, ὅμως, περισσότερο ἀπὸ τ' ἄλλα Μυστήρια, ὑπάρχουν σημαντικὲς καὶ χαρακτηριστικὲς μελοποιήσεις.

Τὰ βυζαντινὰ Τυπικά

Οἱ Ἀκολουθίες –καὶ τὰ Μυστήρια– τελοῦνται κατὰ συγκεκριμένες τελετουργικὲς ἢ τυπικὲς διατάξεις. Στὸ Βυζάντιο ὑπῆρχαν παράλληλα δύο Τυπικά: τὸ Κοσμικὸ ἢ Ἀσματικόν, γιὰ τὶς ἐνορίες τοῦ «κόσμου», δηλαδὴ τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν, καὶ τὸ Μοναστικόν ἢ Μοναχικόν Τυπικόν, γιὰ τὰ μοναστήρια καὶ τοὺς μοναχοὺς. Τὸ Μοναχικόν Τυπικόν, μετὰ τὸν θρίαμβο τῆς Ὁρθοδοξίας κατὰ τῆς Εἰκονομαχίας, καὶ κυρίως μετὰ τὸν 19^ο καὶ ὀλοκληρωτικὰ τὸν 18^ο αἰῶνα, ἐπικράτησε καὶ γιὰ τὸν κόσμον. (Οἱ περιεχόμενες μελοποιήσεις ἀφοροῦν στὶς Ἀκολουθίες τοῦ Μοναχικοῦ Τυπικοῦ, Ἑσπερινὸ καὶ Ὁρθρο, καθὼς καὶ στὴν Θεία Λειτουργία).

Τὰ τρία Γένη μελῶν

Ὁλη ἡ Ὑμνολογία κατατάσσεται σὲ τρία βασικὰ Γένη μελῶν: τὸ Παπαδικόν, τὸ Στιχηραρικόν καὶ τὸ Εἰρημολογικόν Γένος. Οἱ ὕμνοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι μελοποιημένοι κατὰ πολλὰ καὶ ποικίλες μελοποιήσεις καὶ κατὰ διάφορες ἐποχῆς, εἶναι εἴτε ψαλμοί, ἀπ' τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ πρόκειται γιὰ ἐβραϊκὴ ποίηση, εἴτε νέοι χριστιανικοὶ ὕμνοι κατὰ τὰ διάφορα καὶ θαυμάσια βυζαντινὰ ὑμνογραφικὰ εἶδη.

Παπαδικόν Γένος μελῶν:

Οἱ συνθέσεις μὲ κείμενο ψαλμικὸ ἀποτελοῦν τὸ σταθερὸ μέρος τῶν Ἀκολουθιῶν καὶ ἐπειδὴ μᾶς παραδόθηκαν, ἀπ' τὸν 18^ο αἰῶνα, μὲ ἓνα τύπο μουσικοῦ κώδικος ποὺ ὀνομάστηκε Παπα-

δική, λέγονται και αυτές παλαδικές συνθέσεις, που ανήκουν στο Παλαδικό Γένος μελών. Παλαδική ονομάστηκε ο βυζαντινός μουσικός κώδικας, που στην αρχή περιέχει την Προθεωρία της Ψαλτικής ή Παλαδικής Τέχνης, της μουσικής δηλαδή τέχνης των «παπαδών», των κληρικών και κοσμικών ψαλτών, —που ανήκουν στον κατώτερο κλήρο— και ασχολούνται με την ψαλτή πάντοτε θεία λατρεία.

Στιχηραρικό Γένος μελών:

Οι παντοίοι χριστιανικοί ύμνοι ανήκουν κυρίως στα άλλα δύο Γένη μελών: το Στιχηραρικό και το Είρμολογικό. Στιχηράριο είναι ο ύμνογραφικός κώδικας που περιέχει τα «ποιήματα» για τις εορτές όλου του χρόνου, δηλαδή τις δεσποτικές εορτές (για τον δεσπότη Χριστό), τις θεομητορικές (για την Θεομήτορα, την Μητέρα του Θεού Μαρία) και τις εορτές των αγίων. Τα ποιήματα αυτά ή τροπάρια (ἀπ' τον μουσικό ὄρο «τρόπος», σύμφωνα με τον οποίο ψάλλονται) είναι ἀνεξάρτητες και πρωτότυπες μονόστροφες συνθέσεις που λέγονται «ιδιόμελα», ἐπειδὴ ἔχουν «ἴδιον μέλος». Καὶ ἐπειδὴ στίς Ἀκολουθίες ψάλλονται πάντοτε μετὰ ἀπὸ ἓνα στίχο των Ψαλμῶν, λέγονται «στιχηρά» ἢ «στιχηρά ἰδιόμελα». Ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη κατηγορία στιχηρῶν τροπαρίων, τὰ «προσόμοια». Τὸ μέλος των προσομοίων δὲν εἶναι πρωτότυπο, ἀλλὰ ὅμοιο πρὸς (πρὸς+ὅμοιον) τὸ μέλος κάποιου προτύπου πὸν λέγεται «αὐτόμελον» ἢ «πρόλογος».

Είρμολογικό Γένος μελών:

Παρόμοια, Είρμολόγιο λέγεται ὁ βυζαντινὸς μουσικὸς κώδικας πὸν περιέχει τοὺς «εἰρμούς» των τροπαρίων των ἑννέα ὠδῶν τοῦ ποιητικοῦ εἶδους «Κανῶν». Ὁ Κανὼν εἶναι ἓνα πολὺστροφο ποιητικὸ ἐγκωμιαστικὸ εἶδος (ἀπ' τὸν 1ῆ αἰῶνα καὶ μετὰ), πὸν ἀπλώνεται θεματικὰ πάνω στίς ἑννέα διβλικές ὠδές: ὀκτῶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ μία τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὴν ὠδὴ τῆς Θεοτόκου, δηλαδή «Μεγαλίνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον» (Λουκᾶ α', 47-55). Ἡ ἀπαράβατη αὐτὴ δομὴ, λέγεται ἀκριβῶς «κανῶν». Τὸ πρῶτο τροπάριο τῆς κάθε ὠδῆς, πὸν χρησιμεύει ὡς πρότυ-

πο, μετρικὸ καὶ μελικὸ, γιὰ τὰ ἄλλα τροπάρια τῆς ἴδιας ὠδῆς, συνήθως τέσσερα ἕως ἕξι, λέγεται «εἰρμός», ἀπ' τὸ ρῆμα εἶρω, πὸν σημαίνει συναρμολογῶ, ἐμπλέκω, βάζω τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο.

Ἡ «ποικίλη τε καὶ πολυσχιδῆς» μελικὴ μεταχείριση

Τὰ τρία αὐτὰ βασικὰ Γένη μελών, δηλαδή τὸ Παλαδικό, τὸ Στιχηραρικό καὶ τὸ Εἰρμολογικό, διακρίνονται σὲ εἶδη μελών ἢ μελικὴ ποικιλία, ἀνάλογα μετὰ τὸν μελοποιητικὸ τρόπο ἢ τὴν μελικὴ μεταχείριση τοῦ συνθέτου. Ὁ Μανουὴλ Χρυσάφης, θεωρητικὸς καὶ μελουργὸς στὰ μέσα τοῦ 1ῆ αἰῶνος, λέει ὅτι εἶναι «ποικίλη τε καὶ πολυσχιδῆς ἢ μεταχειρίσις τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης», καὶ ὄχι «ἀπλή καὶ μονοειδῆς». Ἡ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ μελοποιῖα μᾶς παρέδωκε τρεῖς-τέσσερις διαφορετικοὺς «δρόμους», διαφορετικὲς «μεταχειρίσεις» ἢ μελοποιήσεις των ἰδίων τροπαρίων, πὸν ὡς ἀποτέλεσμα ἔχουν τὸ διάφορο ἄκουσμα, ἀλλὰ καὶ τὴ διάφορη χρονικὴ διάρκεια, ἢ ὅποια ἀπαιτεῖται γιὰ τὴν ἐκτέλεση. Εἶναι βασικὰ τὰ «ἀργὰ» καὶ τὰ «σύντομα» μέλη (παλαδικὰ, στιχηραρικά, εἰρμολογικά), καὶ κάποιες διαφοροποιήσεις ἀνάμεσά τους, ὅπως πολὺ ἀργὰ —«καλοφωνικά», ἢ «ἀργοσύντομα». «Ἀργόν» μέλος, ἀπ' τὸ ἐπίθετο «ἀργός-όν», ὡς πρὸς τὸν χρόνο,— σὲ ἀντίθεση μετὰ τὸ «γοργός-όν», εἶναι μιὰ σύνθεση πὸν ἔχει πλατεῖα μελικὴ ἀνάπτυξη πάνω στὰ νοήματα τοῦ ποιητικοῦ κειμένου, σχεδὸν πάνω πᾶν καθε λέξη, καὶ ἄρα ἀργὴ χρονικὴ διάρκεια. Ἀντίθετα, «σύντομον» μέλος, ἀπ' τὸ ἐπίθετο «σύντομος-ον», ὡς πρὸς τὴν χρονικὴ διάρκεια ἐκφωνήσεως, εἶναι μιὰ σύνθεση μετὰ σύντομη ἀνάπτυξη τοῦ μέλους, σχεδὸν περιγραφικὴ ἢ διηγηματικὴ μουσικὴ ἐπένδυση τοῦ ποιητικοῦ κειμένου. Ὑπάρχει καὶ ἡ μελοποίηση τοῦ 1ῆ αἰῶνος, πὸν χαρακτηρίζεται ὡς «νέον ἀργόν» μέλος, κυρίως στιχηραρικό, σὲ σχέση μετὰ τὸ παλαιὸ βυζαντινὸ «ἀργόν μέλος». Τὸ νέον ἀργόν μέλος εἶναι συντομώτερο ἀπ' τὸ παλαιὸ ἀργόν μέλος, ἀλλὰ κυρίως εἶναι διαφορετικὸ ὡς πρὸς τὴ μελικὴ μεταχείριση.

Περιοπλανήσεις σὲ ὁρόμους ποιμαντικῆς διακονίας

Θεολογικὴ θεμελίωση τῆς ποιμαντικῆς τῶν ἀσθενῶν* (α')

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Εἰσαγωγικὲς παρατηρήσεις

Μᾶς κατέχει ιδιαίτερη ἰκανοποίηση πού μὲ Ἐγκριση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου πραγματοποιήθηκε ἡ ἡμερίδα αὐτή, πού ἀπὸ καιρὸ εἶχε προγραμματιστεῖ γιὰ τὰ στελέχη τῶν Ἱ. Μητροπόλεων καὶ τοὺς συνεργάτες τους, πού ὑπηρετοῦν στὸν εὐαίσθητο τομέα τῆς Ποιμαντικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας στὰ Νοσηλευτικὰ Ἰδρύματα. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἡμερίδος φάνηκε ἡ σπουδαιότητα ἑνὸς νευραλγικοῦ Τομέα τῆς Διαποιμάνσεως τοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Σκοπὸς μας, ὅταν ὁ Σεβασμιώτατος Πρόεδρος καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Θείας Λατρείας καὶ Ποιμαντικοῦ Ἔργου ἀνέθεσαν σὲ μένα καὶ τοὺς συνεργάτες μου τοῦ Τομέα Χριστιανικῆς Λατρείας, Ἀγωγῆς καὶ Διαποιμάνσεως, τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ μᾶς ἐμπιστεύτηκαν τὴ διοργάνωση τῆς Ἡμερίδος γιὰ τὴν Ποιμαντικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας στὰ Νοσηλευτικὰ Ἰδρύματα, ἦταν νὰ μελετηθοῦν, ὅσο γίνεται πληρέστερα, οἱ διάφορες πτυχὲς μιᾶς τέτοιας διακονίας καὶ οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους ἀντιμετωπίζονται οἱ ποικίλες καταστάσεις πού προκύπτουν. Φαινόταν, ἐπίσης, ἀπαραίτητο νὰ ἐπισημανθεῖ ἡ θεολογικὴ θεμελίωση μιᾶς Ποιμαντικῆς τῶν ἀσθενῶν, κάτι πού ἀναλάβαμε εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μὲ ὅλη τὴν ἀνησυχία καὶ μὲ ἐρω-

τήματα τοῦ τύπου κατὰ πόσον θὰ φέραμε σὲ εὐτυχὲς τέλος αὐτὴ μας τὴν ἀποστολή.

Πραγματικά, δὲν εἶναι καθόλου εὐκολο, οὔτε νὰ οἰκοδομήσουμε θεωρητικά, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ποιᾶνουμε πρακτικὰ καὶ πάνω σὲ μιὰ ρεαλιστικὴ βάση ὅλες ἐκεῖνες τίς κατηγορίες τῶν ἀνθρώπων πού ἔχουν ἀνάγκη τῆς ποιμαντικῆς συμπαροστάσεως τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οἱ ἀσθενεῖς εἶναι μία ἀπὸ τίς πιὸ εὐαίσθητες ομάδες πληθυσμοῦ, πού ἀδύναμες περιμένουν τὴ θεραπεία τους ἢ σὲ περίπτωση μὴ ἰάσεως νὰ κατανοήσουν τὸ νόημα τῆς ἀρρώστιας τους, ἂν διαβλέπουν ὅτι αὐτὸ πού περνᾶνε ἔχει κάποιον νόημα. Πῶς ὅμως θεμελιώνεται καὶ πῶς στοιχειοθετεῖται μία τέτοιου τύπου Ποιμαντικὴ; Ποιὰ λογικὴ θὰ ὑπαγορεύσει τίς ἐνέργειές μας καὶ ποιὰ θεμελίωση θὰ θέσει πάνω σὲ στέρεη βάση τίς πρωτοβουλίες μας πρὸς ἐπίλυση τῶν προβλημάτων πού ἀνακύπτουν;

Στὸν τίτλο τῆς εἰσηγήσεώς μας Θεολογικὴ θεμελίωση τῆς Ποιμαντικῆς τῶν ἀσθενῶν προβάλλονται ποικίλοι ὅροι. Γιὰ νὰ ἔχουμε μιὰ στοιχειώδη ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματα πού θέσαμε πιὸ πάνω, ὀφείλουμε νὰ ἐξετάσουμε ἕναν πρὸς ἕναν τοὺς διαφόρους ὅρους πού συγκροτοῦν αὐτὸν τὸν τίτλο.

Ποιμαντικὴ προσέγγιση

Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἂς ξεκινήσουμε ἀπὸ τὸν ὅρο Ποιμαντικὴ, πού ὡς πράξη καὶ πρακτικὴ ὑλοποιεῖται στὸ ποιμαντικὸ ἔργο, σκοπὸς τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ συγκρότηση καὶ ἡ οἰκοδόμηση τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτό, βέβαια, ἐπιτελεῖται μὲ τὴν ἀνά-

* Εἰσήγηση στὸ πλαίσιο Ἡμερίδος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὰ στελέχη τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων μὲ θέμα «Ἡ Ποιμαντικὴ διακονία τῆς Ἐκκλησίας στὰ νοσηλευτικὰ ἰδρύματα», πού διοργάνωσε ἡ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Θείας Λατρείας καὶ Ποιμαντικοῦ Ἔργου στὴν Αἶθουσα Τελετῶν τοῦ Συνοδικοῦ Μεγάρου τὴν Τρίτη 16 Μαρτίου 1999.

Μὲ δεδομένο τίς συζητήσεις πού γίνονται τελευταῖα γύρω ἀπὸ τὰ θέματα τῆς υγείας καὶ τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀσθενειῶν μὲ ἀφορμὴ τίς προόδους τῆς Ἰατρικῆς καὶ τῶν Γενετικῶν Ἐπιστημῶν, κρίναμε σκόπιμη τὴν δημοσίευση τοῦ παρόντος κειμένου, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκτύπωση τῶν Πρακτικῶν. Γιὰ ὁποιαδήποτε περαιτέρω ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων εἶναι χρήσιμη ἡ γνώση τῶν θεολογικῶν προϋποθέσεων καὶ ἡ θεμελίωσή τους.

πτυξη τῶν βασικῶν λειτουργιῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸ συγκεκριμένα τῆς μαρτυρίας, τῆς λατρείας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς διακονίας. Ἡ Ποιμαντική, συνεπῶς, ὡς «τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν», προσπαθεῖ «τὸ πολυτροπώτατον καὶ ποικιλότατον ζῶον» ποὺ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, νὰ τὸν ὀδηγήσει στὴ μοναδικὴ ποίμνη ὑπὸ τὸν Ἔνα Ποιμένα, νὰ τὸν ἐντάξει καὶ νὰ τὸν συντάξει στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι σύναξη καὶ κοινωνία Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Σ' αὐτὴν τὴν Κοινωνία εἶναι καλεσμένοι ὅλοι νὰ προσληφθοῦν καὶ νὰ σωθοῦν. Καθότι «τὸ ἀπρόσληπτον καὶ ἀθεράλευτον». Ἡ ποιμαντικὴ, λοιπόν, προσέγγιση δὲν ἀφήνει περιθώρια ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ τὴν μεταμορφωμένη αὐτὴ κοινωνία ποὺ εἶναι ἡ Ἐκκλησία, παρὰ μόνον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ μόνου τοὺς θέτουν τὸν ἑαυτό τους ἐκτὸς Ἐκκλησίας. Ὅλοι, κυριολεκτικὰ ὅλοι, ἔχουν τὴ θέση τους μέσα σ' Αὐτὴν ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ τὶς δυνατότητες, ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες του. Ἡ Ποίμνη ὡς εἰκόνα διαζωγραφεῖ αὐτὴν τὴν ἐνότητα καὶ προδιαγράφει ὅτι καμιά κατάσταση δὲν μπορεῖ νὰ στερηθεῖ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴ μέριμνα καὶ φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας.

Καὶ ἐὰν πρὸς στιγμὴν ὁ ἄνθρωπος λόγω τῆς ἀσθενείας του δὲν μπορεῖ νὰ μετέχει πλήρως στὰ ἔργα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἐκκλησία εὐχεται στὸν Θεὸ –καὶ τοῦτο εἶναι ἰδιαίτερος αἰσθητὸ στὴν ἀκολουθία τοῦ ἱ. εὐχελαίου– νὰ στείλει τὴν ἰατρικὴν του χάριν καὶ νὰ μᾶς παρέχει ὑγίαν ὀλόκληρον, σώματος καὶ ψυχῆς καὶ πνεύματος. Ἡ ἐπανάκτηση αὐτῆς τῆς ὑγείας δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ἀτομικὴ ὑπόθεση τοῦ καθενός, δι' ἰδίων χρῆσιν. Ἡ ἀποκατάσταση τῆς ὑγείας γίνεται γιὰ νὰ ἐπανέλθουμε ὑγιεῖς στὴν ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, προκόπτοντες ἐν ἔργοις καλοῖς καὶ λόγοις ἀγαθοῖς, ὥστε νὰ προσκυνεῖται καὶ νὰ δοξάζεται τὸ ἅγιόν Του Ὄνομα, μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ Ὁποίου ἀπερ-

ρευσαν, ὅσες ἀπερρευσαν, δωρεές καὶ χάριτες. Ἡ ποιμαντικὴ διάσταση τῆς παρέμβασής μας πλησίον τῶν ἀσθενῶν τοὺς κάνει ἢ θὰ ὀφείλε νὰ τοὺς κάνει νὰ συνειδητοποιήσουν ὅτι δὲν εἶναι ριγμένοι καὶ χαμένοι σ' ἓναν κόσμο ἄσχετο καὶ κενὸ νοήματος, ὅπως ὀρισμένοι εὐαγγελίζονται: ἀνήκουν σὲ μιὰ καινὴ ἀνθρωπότητα, ἀνήκουν σ' αὐτὸν τὸν και-

Ὁ Μ. Βασίλειος ἐξετάζει λεπρὸ, ἔργο τῆς Βασιλικῆς Φωτίου.

νούργιο κόσμο τοῦ Θεοῦ, στὸν μεταμορφωμένο κόσμο τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ συνάγεται καὶ συγκεντρώνεται περὶ τὸν Ἔνα Ποιμένα καὶ Σωτῆρα Θεοῦ βρίσκονται στὴν περιφέρεια ἐνὸς κύκλου, ποὺ ὅσο πλησιάζουν πρὸς τὸ κέντρο του τόσο προσεγγίζονται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο περισσότερο γιὰ νὰ γίνουν τελικὰ ὅλοι ἓνα, ἓνα μὲ τὸν ἓνα

Θεοῦ. Ἡ ποιμαντικὴ κατὰ ταῦτα προσέγγιση ἐγγράφει τὸν ἀσθενὴ σ' ἓνα γενικότερο πλαίσιο, μέσα στὸ ὁποῖο εἶναι δυνατὴ κάθε ἄλλη παρέμβαση καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ θεραπευτικὴ.

Θεολογικὴ θεμελίωση

Ἡ κίνηση αὐτὴ ἐγγράφεται στὴ γενικὴ ἀποκατάσταση ποὺ ἔρχεται μὲ τὸ κήρυγμα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ἰησοῦ, ὅπου ὅλα ἀποκαθίστανται στὴν τάξη τους, μὲ τὴν ἐν-ταξή τους στὸν κόσμο τοῦ Θεοῦ. Μόνον μέσα σ' αὐτὸν τὸν κόσμο παίρνει νόημα ἡ ἐξαγγελία τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὴν ἐναρξη τοῦ δημόσιου ἔργου του, ὅταν εἰσήλθε στὴ συναγωγὴ τῆς Ναζαρετ καὶ ἐπέλεξε γιὰ νὰ διαβάσει τὴ σχετικὴ μὲ Αὐτὸν μαρτυρία ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Ἡσαΐα! Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἰησοῦ συνίστατο ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος: «νὰ φέρει στοὺς φτωχοὺς χαρμόσυνο ἄγγελμα, νὰ θεραπεύσει ἐκείνους ποὺ ἔχουν συντετριμμένη καρδιά, νὰ κηρύξει στοὺς αἰχμαλώτους ἀπελευθέρωση καὶ στοὺς τυφλοὺς ἀνάβλεψη, ν' ἀπελευθερώσει ἐκείνους ποὺ πιέζονται, νὰ κηρύξει τὸ ἔτος τῆς εὐνοίας τοῦ Κυρίου» (Λουκᾶ δ', 18)².

Τὸ κείμενο αὐτό, μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα ὑπονοεῖ καὶ στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται, ὑποδηλώνει πράξεις καὶ συγκεκριμένες ἐνέργειες ποὺ ἀναλαμβάν-

νει κατά πρώτο και κύριο λόγο ο Μεσσίας-Χριστός, αλλά και όλοι εκείνοι που θέλουν να Τὸν ἀκολουθοῦν και μεταφέρουν τὴ δράση Του στους ἀδελφούς Του, τους ἐλάχιστους, γὰ τους ὁποίους και τὸ πιὸ ἐλάχιστο που κάνουμε τὸ θεωρεῖ ὅτι ἀντανακλᾷ σ' Αὐτὸν («ἐμοὶ ἐποιήσατε», Ματθαίου κέ', 31-46).

Νομίζω ὅτι παρουσιάζει πολὺ ἐνδιαφέρον και εἶναι πρὸς τὸ συμφέρον μας νὰ προσεγγίσουμε τὴ διακήρυξη τῆς πρώτης παρουσίας Του με τὶς ἀπαιτήσεις που προτίθεται νὰ προβάλλει πρὸς ὅλους μας στην δευτέρη ἔλευσή Του. Γιατὶ ἔτσι, με τὴν προσέγγιση αὐτή, θὰ κατανοήσουμε ὅτι τὸ χρονικὸ διάστημα που περιλαμβάνεται ἀνάμεσα στὶς δύο παρουσίες τοῦ Κυρίου εἶναι καιρὸς εὐθετος γὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ συγκεκριμένου αὐτοῦ προγράμματος που ἀποβλέπει στους φτωχοὺς και τους συντετριμμένους, τους αἰχμαλώτους, τους τυφλοὺς, τους καταπιεσμένους, τους πεινῶντες, τους διψῶντες, τους ξένους και τους ἄστεγους, τους γυμνοὺς, τους ἀσθενεῖς και τους φυλακισμένους και σ' ὅλους ἐκείνους που εἶναι δυνατὸ νὰ περιληφθοῦν κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς κατηγορίες ἀνθρώπων, με σκοπὸ νὰ τους δώσει χαρὰ, νὰ τους θεραπεύσει, νὰ τους ἀπελευθερώσει, νὰ τους φωτίσει, νὰ τους χορτάσει, νὰ τους ξεδιψάσει, νὰ τους φιλοξενήσει, νὰ τους στεγάσει, νὰ τους ντύσει, νὰ τους ἐπισκεφθεῖ. Γιὰ τὴ δράση τοῦ Ἰησοῦ εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ φράση τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου (δ', 23-24): «Καὶ περιῆγεν ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς διδάσκων... και κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας και θεραπείων...».

Ἐδῶ φανερόνεται ἡ θεολογικὴ θεμελίωση γενικῶς τῆς Ποιμαντικῆς τῶν ἐλαχίστων και ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς και τῶν ἀσθενῶν. Ἄν μάλιστα τὸ θεολογικὸ δὲν τὸ ἐκλάβουμε ὡς ἐπίθετο, ὡς ἐπιθετικὸ προσδιορισμὸ τῆς θεμελίωσης και τὸ ἐκλάβουμε ὡς οὐσιαστικὸ με κεφαλαῖο Θ, Θεο-Λογικὴ, ἔχουμε νὰ κάνουμε με μία Λογικὴ τοῦ Θεοῦ, με τὸ σκεπτικὸ τοῦ Θεοῦ που ἀναφέρεται στην περιγραφή, ἀντιμετώπιση και ὑπέρβαση τέτοιων καταστάσεων. Ἡ θεραπεία τίθεται σ' ἓνα συνολικὸ πλαίσιο και ὄχι ἀποσπασματικὰ ἢ κατακερματισμένα, ὅπως συνήθως τίθεται ἀπὸ μία Ἀνθρωπο-Λογικὴ, τὴ

Λογικὴ τοῦ ἀνθρώπου. Στην περίπτωση τῆς Θεο-Λογικῆς ἢ θεμελίωση συντελεῖται πάνω στὸν μόνον θεμέλιον που μπορεῖ νὰ θεμελιώσει κάθε οἰκοδόμηση. «Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός» (Α' Κορ. γ', 11). Ὁ Χριστὸς «διῆλθεν εἰεργετῶν και ἰώμενος» (Πράξεις ι', 38) και θεμελιώνει ὁ ἴδιος κάθε πράξη πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Ὁ λόγος του ἦταν ἐμπρακτος ἀλλὰ και ἡ πράξη του ἦταν στην κυριολεξία ἐλλόγιμη³. Ὁχι μόνον γιατί εἶχε λόγους γὰ νὰ ἐνεργήσει ἔτσι, ἀλλὰ γιατί ὑπαγορευόταν και ὑποστασιαζόταν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ.

Δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ διατρέξει τὰ εὐαγγέλια γὰ νὰ διαπιστώσει τοῦ λόγου τὸ ἀληθές. Ὁ Ἰησοῦς αἰσθανόταν μὴν ἀπέραντη στοργὴ γι' αὐτοὺς που βασανίζονταν, εἴτε αὐτοὶ ἦσαν δαιμονιζόμενοι, εἴτε «κακῶς ἔχοντες» (ἀσθενεῖς). Καὶ τὸ βράδυ που ἀκολούθησε τὴν θεραπεία τῆς πεθερᾶς τοῦ Πέτρου «πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσε», γὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἐκεῖνο που ἐλέχθη διὰ τοῦ Ἡσαΐα τοῦ προφήτου «αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε και τὰς νόσους ἐδάσασε» (Ματθ. η', 16-17).

Ἄν ἐμεῖς δὲν «ἔχουμε ἐξουσία ἐπάνω στὰ ἀκάθαρτα πνεύματα νὰ τὰ δγάζουμε και νὰ θεραπεύσουμε κάθε ἀσθένεια και κάθε ἀδυναμία», ὅπως εἶχαν οἱ ἀπόστολοι (Ματθ. ι', 1), και δὲν μᾶς διακρίνουν χαρίσματα ἰαμάτων θὰ μπορούσαμε νὰ ὠφεληθοῦμε πολλὰ ἀπὸ τὴ στάση τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἀρρώστους:

- Ἡ σχέση ἦσαν πάντα προσωπικὴ.
- Ἄνταποκρινόταν σὲ αἴτημα δικὸ τους ἢ τῶν οἰκογενειῶν τους. Ἦθελε ἡ πρωτοβουλία νὰ ἔλθει ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἢ τοὺς οἰκείους τους ἢ φίλους.
- Συμπάθεια και εὐσπλαχνία διέκρινε τὴ συμπεριφορά του.
- Ποτὲ δὲν ἔμενε στην ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων, πῆγαινε σὲ βάθος.
- Οἱ ἀπαντήσεις του δὲν ἦταν στερεοτυπικὲς ἀλλὰ ἐξατομικευμένες.
- Τηροῦσε τὶς νόμιμες προϋποθέσεις και παρέπεμπε ἐκεῖ που χρειαζόταν, στους ἀρμοδίους παρᾶγοντες, γὰ νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴν θεραπεία.

1. Λουκᾶ δ', 16-21. Ἡσαΐα ξα', 1 κ.έ. πρὸβλ. νη', 6-7.

2. «Εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτους ἄφειν και τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρύξαι ἐναντὸν Κυρίου δεκτόν».

3. Ἐδῶ ὑπανισσόμαστε τὴ γνωστὴ ρῆση τῶν ἁγίων Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ και Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ: «Ἀρχὴ παντὸς ἀγαθοῦ, λόγος ἐμπρακτος και πράξις ἐλλόγιμος» (Ἔτερα κεφάλαια, PG 90, 1401B: Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἠουχαζόντων 2, 2, 10, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Συγγράμματα, τόμος Α', ἐπιμ. Π.Κ. Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 515, στίχοι 11-13).

Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὲς, κανονικὲς καὶ ἄλλες ἀπορίες

Τοῦ Ἰωάννου Φουντούλη,
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

580Α. Ποιὰ Τετάρτη νηστεύεται, ἡ πρὸ τῆς Κυριακῆς τῆς Σταυροπροσκυνήσεως (Τετάρτη τῆς Γ' Ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν) ἢ ἡ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν (Τετάρτη τῆς Δ' Ἑβδομάδος); (Ερώτηση π. Π.Κ.).

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἐρώτηση φαίνεται κάπως περιέργη, ἂν μὴ καὶ χωρὶς ἀντικείμενο, γιατί σ' ὅλους εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ Τετάρτες ὅλου τοῦ χρόνου εἶναι ἡμέρες νηστείας, ὅπως καὶ οἱ Παρασκευές. Ἡ νηστεία κατὰ τις δύο αὐτὲς ἡμέρες τῆς ἑβδομάδος ἀντικατέστησε, ἤδη ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ, τὴν ἀντίστοιχη νηστεία τῶν εὐσεβῶν Ἰουδαίων, ποὺ ἐτηρεῖτο κατὰ τὴν Δευτέρα καὶ τὴν Πέμπτη (πρὸβλ. «*Νηστεύων δις τοῦ Σαββάτου*» τοῦ Φαρισαίου τῆς παραβολῆς, Λουκ. ιη', 12). Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα χριστιανικὰ κείμενα, τὴν «*Διδαχὴ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων*», ποὺ χρονολογεῖται στὶς ἀρχὲς τοῦ 6' μ.Χ. αἰῶνος, ὑπάρχει ἡ πρωϊμότερη μαρτυρία γιὰ τὴν ἤδη ὑφιστάμενη νηστεία τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, ποὺ παρουσιάζεται μάλιστα ὡς ἀντικαθιστῶσα τὴν νηστεία τῶν «*ὑποκριτῶν*» τῆς Δευτέρας καὶ τῆς Πέμπτης: «*Αἱ δὲ νηστεῖαι ὑμῶν μὴ ἔστωσαν μετὰ τῶν ὑποκριτῶν νηστεύουσι γὰρ δευτέρα σαββάτων καὶ πέμπτη ἡμεῖς δὲ νηστεύσατε τετράδα καὶ παρασκευὴν*» (8, 1). Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο εἶχε γίνει ἡ ἀντικατάσταση τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Σαββάτου μετὰ τὴν «*μίαν Σαββάτων*», τὴν ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, τὴν Κυριακὴ (Ἀποκ. α', 10). Στὶς «*Ἀποστολικὲς Διατάξεις*», κείμενο τοῦ τέλους τοῦ 8' αἰῶνος, δίδεται τὸ θεολογικὸ νόημα τῆς νηστείας τῶν δύο αὐτῶν ἡμερῶν μετὰ ἀναγωγὴν σὲ γεγονότα τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου: «*Αἱ δὲ νηστεῖαι ἡμῶν μὴ ἔστωσαν μετὰ τῶν ὑποκριτῶν νηστεύουσι γὰρ δευτέρα σαββάτων καὶ πέμπτη. Ὑμεῖς δέ... τετράδα καὶ παρασκευὴν, ὅτι τῇ μὲν τετράδι ἡ κρίσις ἐξῆλθεν ἢ κατὰ τοῦ Κυρίου, Ἰούδα χρήμασιν ἐπαγγελλομένου τὴν προδοσίαν τῇ δὲ παρασκευῇ, ὅτι*

ἔπαθεν ὁ Κύριος ἐν αὐτῇ πάθος τὸ διὰ σταυροῦ ὑπὸ Ποντίου Πιλάτου» (Ζ' 23, 1-2).

Ἄν αὐτὴ ἡ παράδοση περὶ νηστείας ἴσχυε ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν ἀποστόλων γιὰ τις Τετάρτες γενικῶς ὅλου τοῦ ἔτους, ἀσφαλῶς καὶ κατὰ μείζοντα λόγο ἰσχύει γιὰ τις ἡμέρες τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, στὴν ὁποία ἀνήκουν οἱ δύο Τετάρτες τῆς ἐρωτήσεως. Ἡ Μεγάλη Τεσσαρακοστὴ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν περίοδος τῆς νηστείας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἴδια δίαιτα καὶ περὶ νηστείας διάταξη ἰσχύει γιὰ ὅλες τις καθημερινές της, ἀπὸ Δευτέρας μέχρι Παρασκευῆς. Ἡ ἀκρίβεια, ποὺ τηρεῖται ἀπαραιτήτως στὰ ἱερὰ μοναστήρια, ἀπαιτεῖ μονοφαγία, μία δηλαδὴ τράπεζα μετὰ τὴν 4' ὥρα τῆς ἡμέρας, καὶ ξηροφαγία, δηλαδὴ βρώση ἀλάδωτου φαγητοῦ. Ἡ κατάλυση οἴνου καὶ ἐλαίου, ὅπως καὶ ἡ παράθεση δύο τραπεζῶν, ἐπιφυλάσσεται μόνο γιὰ τὰ Σάββατα καὶ τις Κυριακὲς τῆς περιόδου τῶν νηστειῶν. Οἱ Τετάρτες καὶ οἱ Παρασκευές τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἔχουν ἀκόμη πρὸς ἔντονο κατανυκτικὸ χαρακτήρα, ἀφοῦ μάλιστα κατ' αὐτὲς προβλέπεται τακτικῶς ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων δώρων, ἡ τέλεση τῆς ὁποίας προϋποθέτει τελεία ἀποχὴ τροφῆς καὶ ποτοῦ ἀπὸ τοῦ δείπνου τῆς προηγούμενης ἡμέρας μέχρι τῶν ἀπογευματινῶν ὥρων, κατὰ τις ὁποῖες κανονικῶς τελεῖται ἡ Προηγιασμένη.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω καὶ οἱ δύο Τετάρτες τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς τῶν ἑβδομάδων ποὺ περιβάλλουν τὴν Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, ἡ Τετάρτη δηλαδὴ τῆς Γ' Ἑβδομάδος καὶ ἡ Τετάρτη τῆς Δ' Ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν, εἶναι γιὰ τὸν ἴδιο λόγο καὶ ἐξ ἴσου ἡμέρες νηστείας, ὅπως καὶ οἱ λοιπὲς ἡμέρες τῆς Τεσσαρακοστῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη σωστὴ ἀπάντηση ποὺ θὰ μπορούσε νὰ δώσει κανεὶς στὸ ἀνωτέρω ἐρώτημα. Καὶ οἱ δύο νηστεύονται.

Τὸ ἐρώτημα, ὅμως, δὲν εἶναι τόσο, ὅπως φαίνεται, ἀνυπόστατο. Προϋποθέτει μία πρα-

κινη χαλαρώσεως τῆς νηστευτικῆς πράξεως ὄχι βέβαια στὰ μοναστήρια, ἀλλ' ἀσφαλῶς μεταξὺ τῶν κοσμικῶν χριστιανῶν, πού ὀφείλεται ἢ σὲ λόγους υἰείας ἢ καὶ γενικῶς σὲ ὑποβάθμιση τῆς ἀυστηρότητος τῆς παλαιᾶς περὶ νηστείας πρακτικῆς.

Χριστιανοί, πού ἐνδεχομένως δὲν τηροῦν γιὰ ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς Τεσσαρακοστῆς τὸν παραδεδομένο τρόπο διαίτης, διερωτῶνται σὲ ποιά ἀπὸ τὶς δύο Τετάρτες θὰ πρέπει νὰ τηροῦν τὴν νηστεία, πού δὲν τηροῦν πιά γιὰ διαφόρους λόγους καθ' ὅλη τὴν περίοδο τῆς Τεσσαρακοστῆς. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἔμεινε στὴ συνείδηση αὐτῶν πού ἐρωτοῦν προφανῶς ἢ ἀντίληψη ὅτι μία ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς ἡμέρες ἔχει κάτι τὸ ἰδιαίτερο καὶ σεβασμιότερο, γιὰ τὸ ὁποῖο ἀπαραιτήτως ἐπιβάλλεται ἡ τήρηση νηστείας. Παλαιότερα εἶχαμε ἀντιμετωπίσει ἕνα παρόμοιο ἐρώτημα, πού ἀφοροῦσε στὴν νηστεία κατὰ τὴν Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Καὶ αὐτὸ εἶχε τὴν ἴδια μὲ τὸ παρὸν ἐρώτημα αἰτία καὶ παρὰ τὸ φαινομενικῶς αὐτονόητο, ἐκρῦβε ἕναν πραγματικὸ καὶ κατὰ βάθος εὐσεβῆ προβληματισμὸ (δῆλε ἀπάντηση στὴν ὑπ' ἀριθμ. 145 ἐρώτηση).

Καίτοι, λοιπόν, ὡς πρὸς τὴν νηστεία δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν καμιά διαφορὰ οἱ δύο αὐτὲς Τετάρτες μεταξὺ τους καὶ ὡς πρὸς τὶς ἄλλες Τετάρτες τῶν Νηστειῶν, ἡ Τετάρτη τῆς Δ' Ἑβδομάδος ἔχει κάτι τὸ λειτουργικῶς ἰδιαίτερο. Εἶναι «ἡ Τετάρτη τῆς μέσης ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν», τὸ μέσον τῆς περιόδου τῆς Τεσσαρακοστῆς ὑπὸ τὴν εὐρύτερα ἔννοια, ἂν συνυπολογίσουμε δηλαδή σ' αὐτὴν καὶ τὴν Μεγάλῃ Ἑβδομάδα. Ἀπὸ αὐτὴν, κατὰ τὴν σχετικὴ διάταξη, ἀρχίζουν κατὰ τὶς Προηγουσμένες «διπλοκατηχούμενα», προστίθενται δηλαδή στὶς συνήθεις ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων δεήσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ αἰτήσεις «ὑπὲρ τῶν πρὸς τὸ φῶτισμα εὐτρεπιζομένων», τὰ διακονικὰ καὶ ἡ σχετικὴ εὐχή μὲ τὴν ἐκφώνησή της. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἀρχίζει νὰ λειτουργεῖ ὁ ἰδιαίτερος κύκλος τῶν κατηχητικῶν μαθημάτων γιὰ τοὺς μέλλοντες νὰ βαπτισθοῦν κατηχουμένους κατὰ τὸ Μέγα Σάββατο, ἕνα εἶδος δηλαδή, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τοὺς σύγχρονους ὄρους, «ἀνωτέρου κατηχητικοῦ» ἢ «ἐντατικῶν φροντιστηριακῶν μαθημάτων» γιὰ τὴν μύηση τῶν ὑποψηφίων νέων χριστιανῶν στὰ δόγματα καὶ στὴν ἠθικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας.

ΕΝΙΑΙΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΚΙΛΚΙΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Πολυανῆς, Κιλκισίου καὶ Ἁγίου Ἀθανασίου ἀναγγέλλει τὴ λειτουργία γιὰ ἕκτη χρονιά τοῦ Διορθοδόξου Ἐκκλησιαστικοῦ Λυκείου Κιλκίς «Κύριλλος - Μεθόδιος».

Τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Λύκειο λειτουργεῖ μὲ τὴν ἐπιπτεία τοῦ Ὑ.π.Ε.Π.Θ., σύμφωνα μὲ τὰ ἰσχύοντα γιὰ ὅλα τὰ Ἐνιαῖα Γενικὰ Λύκεια. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μαθητὲς φιλοξενεῖ κατ' ἔτος καὶ 30-35 ξένους ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, οἱ ὁποῖοι παράλληλα μὲ τὸ κανονικὸ σχολικὸ πρόγραμμα παρακολουθοῦν ἡμερησίως ἐντατικὸ κύκλο μαθημάτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας.

Ὅσοι μαθητὲς ἐπιθυμοῦν, γίνονται δεκτοὶ ὡς ἐσωτερικοί. Ἡ στέγη καὶ ἡ διατροφή παρέχονται δωρεάν.

Κατὰ τὶς πρόσφατες Πανελλήνιες ἐξετάσεις τὸ 75% τῶν μαθητῶν προήχθησαν, ἐνῶ τὸ 100% ἀπεφοίτησαν. Στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ ἐπέτυχε τὸ 71% τῶν μαθητῶν. Καὶ στὴν Δ' Λυκείου ἐνεγράφησαν οἱ 10 ἀπὸ τοὺς 30 ἀλλογενεῖς.

(Πληροφορίες: 0431/27.680, 22.248).

Ὀπτικοακουστικά μέσα στην κατήχηση

Τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Ἀνάγνου

Βρισκόμαστε στὸ κατώφλι τοῦ 21ου αἰώνα, σὲ μιὰ χρονική στιγμή πού οἱ ἐπιστημονικές καὶ τεχνολογικές ἀνακαλύψεις συγχλονίζουν τὸν κόσμο ὁλόκληρο. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ὁ ἐπιχειρούμενος στὴς ἡμέρες μας ἐμπλουτισμὸς τῆς διδασκαλίας μὲ ἐποπτικά μέσα καὶ ὄργανα, τὰ ὁποῖα συνήθως καλοῦνται **Ὀπτικοακουστικά Μέσα (OAM)**, εἶναι σημαντικός. Σήμερα, ἀντὶ τοῦ ὅρου OAM χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος ἐκπαιδευτική τεχνολογία. Ὁ λόγος ἀντικατάστασής του ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ξεφύγαμε ἀπὸ τὴν συνήθη χρησιμοποίηση τῶν ἀπλῶν μέσων διδασκαλίας καὶ ἐντάξαμε καινούργιες μορφές διδασκαλίας.

Στὴν πράξη τὰ χρησιμοποιούμενα μέσα εἶναι:

- Πραγματικά ἀντιζεῖμενα
- Ἡ ἀφίσα
- Προσλάσματα (μακέττες)
- Σύμβολα ἢ συμβολιζέες παραστάσεις
- Εἰκόνες
- Διαφανεῖς εἰκόνες προβαλλόμενες μὲ διασκόπιο σταθερῶν εἰκόνων (φίλμ-στρίπς) slides
- Ὅθόνες ἀπλές, φωτεινές, ἠλεκτρονικές, φορητές
- Κινηματογράφος
- Μαγνητόφωνο (μὲ κασσέτες καὶ CD)
- Κλειστὸ σύστημα τηλεόρασης (Video recorder) καὶ ἀνοιχτὸ σύστημα τηλεόρασης
 - Video projector, τὸ ὁποῖο συνδέεται μὲ τὴν τηλεόραση, τὸ video, τὸ computer καὶ προβάλλει στὸν τοῖχο (μὲ videokassete ἢ DVD καὶ CD-ROM).

Στὴς μέρες μας κατήχηση χωρὶς μέσα διδασκαλίας εἶναι ἀδύνατη. Κάθε φορὰ πού ὁ κατήχητὴς σχεδιάζει ἕνα μάθημα, προβληματίζεται γιὰ τὸ ποιά ἄλλα μέσα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν λόγο, θὰ χρησιμοποιήσει γιὰ νὰ κάνει ἀποδοτικότερη τὴν διδασκαλία του. Ἐπίσης, πρέπει νὰ σκεφτεῖ σὲ ποιά σημεῖα τῆς διδασκαλίας του θὰ χρησιμοποιηθοῦν. Ἔτσι, ὁ προφορικός λόγος ἐμπλουτίζεται στὸ μάθημα μὲ ἄλλα ἐποπτικά μέσα καὶ διευρύνονται οἱ παλιότερες μέθοδοι, πού ἦσαν συνήθως:

- α) ἡ ἀνάπτυξη ἐνὸς θέματος,
- β) ἡ ἐξαγωγή διδάγματος καὶ ρητοῦ,
- γ) ὁ διάλογος (ἀπορίες) σχετικὰ μὲ τὸ θέμα καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικία ἢ τὴ βαθμίδα κατήχησης, καὶ
- δ) εἰκόνα, ἂν ὑπάρχει σχετικὴ μὲ τὸ θέμα γιὰ τὸ κάθε παιδί.

Τὰ νέα αὐτὰ μέσα, τὰ ὁποῖα καθημερινὰ αὐξάνουν, δίνουν στὸν κατήχητὴ καὶ εὐρύτερα στὴν ἐνορία νέες δυνατότητες δράσεως. Δὲν μπορεῖ πλέον νὰ προσφέρεται ἡ κατήχηση στὸν νεὺς μόνο μὲ τὴν διδασκαλία ἢ μὲ κάποιες μικρὲς εἰκόνες.

Ἐνα σημαντικό δῆμα προόδου θὰ ἦταν οἱ εἰκόνες αὐτὲς νὰ εἶναι βυζαντινές, πλαστικοποιημένες καὶ στὸ πίσω μέρος νὰ ὑπάρχει ἕνα κείμενο (ἀπολυτίκιο κ.ἄ.). Ἀκόμη, στὴν ἐναρξη τῆς κατήχητικῆς χρονιάς θὰ μπορούσε νὰ διανεμηθεῖ στὰ παιδιά τοῦ σχολείου ἕνας καλλιτεχνικὰ φροντισμένος σελιδοδείκτης μὲ τὸ πρόγραμμα τῶν κατήχητικῶν σχολείων καὶ τῶν ἄλλων δραστηριοτήτων τοῦ Κέντρου Νεότητος.

Ζοῦμε στὸν πολιτισμὸ τῆς εἰκόνας. Ἡ τηλεόραση, τὸ βίντεο, ὁ κινηματογράφος, οἱ H/Y καὶ γενικότερα τὰ MME ἔχουν μπεῖ γιὰ τὰ καλά στὴ ζωὴ μας. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ πρέπει νὰ ἐφοδιάσουμε τὰ παιδιά τῶν Κατήχητικῶν Σχολείων μὲ τὰ κατάλληλα ἐξεῖνα δεδομένα, ὥστε νὰ γίνουν οἱ αὐριανοὶ ἀπαιτητικοὶ θεατὲς μὲ κριτικὸ λόγο.

Ἡ χρησιμοποίηση τῶν OAM στὴν Κατήχηση μπορεῖ νὰ δώσει νέα ὄθηση στὰ παιδιά καὶ νὰ ἐνισχύσει τὴν ψυχολογία τους. Τὰ media ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἀνοίγουν ἢ νὰ περιορίζουν ὁρίζοντες. Ἐχουν ὅμως, κατὰ κύριο λόγο, τὴν δυνατότητα νὰ τροποποιῶν τὸ μεταφερόμενο μήνυμα καὶ ἄρα νὰ ἀσκοῦν ἐπιρροή στὴν ἀντιληπτικὴ ικανότητα τοῦ ἀνθρώπου. Θὰ πρέπει νὰ δώσουμε στὰ παιδιά μας τὸ μήνυμα ποῖά εἶναι ἡ σωστὴ τηλεόραση (προγράμματα παιδικὰ), τὸ βίντεο, τὰ παιχνίδια στὸ κομπιούτερ.

Μποροῦν, λοιπόν, καὶ πρέπει τὰ OAM νὰ διαδραματίσουν καθοριστικὸ ρόλο στὴν κατήχηση καὶ ἰδιαίτερα στοὺς μαθητές, γιὰ τὴν δημιουργοῦν τὰ κατάλληλα κίνητρα γιὰ δραστηριοποίηση τὴν ὥρα τῆς διδασκαλίας, ἐνθαρρύνουν τὴν προσπάθειά τους γιὰ γνώση καὶ διευρύνουν τὸ γνωστικὸ τους ὄριζοντα.

Τὰ θέματα πού μπορεῖ νὰ ἀντλήσει κανεὶς εἶναι πάρα πολλά, ὅπως π.χ.: 1) γιὰ τίς κασσέτες, ἐπιλογή καλῆς μουσικῆς, ἐπιλογή δημοτικῶν τραγουδιῶν, βυζαντινῆς μουσικῆς, καρναγιάζης, παραμύθια 2) γιὰ τὸν κινηματογράφο, τὴν τηλεόραση, τὸ βίντεο, τὸ κομπιούτερ ὑπάρχουν πάρα πολλά θέματα, π.χ. παιχνίδια ἐκπαιδευτικὰ, θέματα ἱστορικὰ, ἐκκλησιαστικὰ, περιβάλλοντος, ἐγκυκλοπαιδικὰ.

Τελειώνοντας, θὰ πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι τὰ OAM εἶναι πολυμέσα καὶ ὄχι αὐτοσκοπός. Τὸ ζητούμενο τῆς κατήχησης εἶναι ἡ συμμετοχὴ τῶν παιδιῶν στὴν ὄντως ζωὴ τῆς ἐνορίας, στὴν εὐχαριστιακὴ-λατρευτικὴ σὺναξη τῆς Ἐκκλησίας.

*internet*CAFÉ
A SITE OF THE CHURCH OF GREECE

HOSTED BY MYRIOBIBLOS

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Του Ἀρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Τριανταφύλλου

ΚΥΡΙΑΚΗ ΣΤ' ΛΟΥΚΑ

(Λουκ. η', 26-39)

(22 Ὀκτωβρίου 2000)

Μία φοβερή περίπτωση δαμονοληψίας κάποιου ανθρώπου παρουσιάζεται σ' αυτήν την ευαγγελική περικοπή.

Τὰ πολλὰ δαμόνια μ' ἓνα στόμα, ἐκείνου τοῦ αἰχμαλώτου τοῦ ἀνθρώπου, ὁμολογοῦν, μὲ τὸ ἐρώτημα ποῦ ἀπευθύνουν στὸν Ἰησοῦ, ὅτι δὲν ἔχουν μαζί του καμία σχέση καὶ κοινωνία.

Δὲν πρόκειται φυσικὰ γιὰ ἓνα δεῦτερο «Θεό», ἀλλὰ γιὰ πλάσματα τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα ἐγιναν ἀποστάτες καὶ ἐξέπεσαν, ἀντιστρατεύόμενα ἔκτοτε τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ, διαβάλλοντα τὸ δημιουργὸ στοὺς ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων ἀπεργάζονται συστηματικὰ τὴν ἀπώλεια.

Ἦσαν, πρὶν τὴν πώση τους, οἱ πιὸ φωτεινοὶ Ἄγγελοι. Ἐωσφόρος τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τους (ἕως = αὐγή + φέρω = ὁ φέρων τὴν αὐγή - τὸ ἄστρο τῆς αὐγῆς). Ἔγιναν σκοτεινοὶ (Κολ. α', 13), θεομάχοι καὶ μισάνθρωποι (Μ. Βασιλείος).

Ὁ Ἰ. Χρυσόστομος παρομοιάζει τοὺς δαίμονες μὲ τοὺς πειρατές, οἱ ὁποῖοι ὁμοῦν ν' ἀρπάξουν τὸ θησαυρὸ μας.

Τὸ «τί ἐμοὶ καὶ σοί» φαίνεται ὀλοκάθαρα ἐπάνω στὸ δαμονισμένο, πρὶν καὶ μετὰ τὴ θεραπεία του. «Ὁ θεραπευθεὶς τώρα εἶναι καθήμενος, ἐνῶ πρότερον ἠλαύνετο εἰς τὰς ἐρήμους· εἶναι ἱματισμένος, ἐνῶ πρότερον ἦτο γυμνός· εἶναι σωφρονῶν, ἐνῶ πρότερον ἦτο μανιακός· καὶ κἀθετα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, ὁ τέως ἀποφεύγων τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία καὶ κατοικῶν εἰς τὰ μνήματα. Ὅπου ἐπικρατεῖ ὁ δαίμονας ἐκεῖ οἱ λογισμοὶ διαστρέφονται καὶ διαφθείρονται» (Ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος).

Τὸ τραγικὸ μὲ μᾶς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ὅτι προτιμοῦμε τὸ διάβολο καὶ τοῦ δίνουμε τόπο (Ἐφεα. δ', 27).

Λέγει σχετικὰ ὁ Ἀδβᾶς Μακάριος, ὁ Αἰγύπτιος: «Ὁ Κύριος εἶναι πλούσιος καὶ μᾶς ἀγαπᾷ καὶ δὲν θέλουμε νὰ τὸν ἀκούσουμε. Ὁ ἐχθρὸς μας ὁ διάβολος καὶ φτωχὸς εἶναι καὶ μᾶς μισεῖ καὶ ὅμως αὐτὸν ἀγαποῦμε καὶ τὴν ἀκαθαριὰ του».

Πόσο ἔχουμε ἀλήθεια ἀνάγκη νὰ θυμόμαστε ὅτι ἀποταχθήκαμε μὲ τὸ βᾶπτισμά μας τὸ σατανᾶ καὶ τὰ ἔργα του καὶ συνταχθήκαμε μὲ τὸ Χριστό, ὁ ὁποῖος μᾶς χάρισε τὸ φῶς Του τὸ ἀνέσπερο καὶ μᾶς πολιτογράφησε στὴ Βασιλεία Του!

Καὶ γὰτ ἀκόμη: Πόσο σωτήριο θὰ ἦταν νὰ ἐπιθυμοῦσαμε καὶ ἐμεῖς τὴ θέση «παρὰ τοὺς πόδας τοῦ εὐεργέτου καὶ ἐλευθερωτοῦ μας Ἰησοῦ!».

ΚΥΡΙΑΚΗ Ζ' ΛΟΥΚΑ

(Λουκ. η', 41-56)

(29 Ὀκτωβρίου 2000)

Ἡ πίστη δὲν εἶναι γὰτ τὸ στατικὸ, ἀλλὰ βλασταίνει αἰωπῆλᾶ καὶ ἔχει ὅλα τὰ περιθώρια ν' αὐξηθῆ καὶ νὰ ὠρμάσει, μέχρις ὅτου ἐξελιχθῆ ἀπὸ ἀπλή τυπικὴ κατάσταση, σὲ οὐσιαστικὴ σχέση ἀγάπης καὶ αὐτοπροσφορᾶς.

Σὲ τούτῃ τὴν ευαγγελικὴ περικοπὴ μποροῦμε νὰ δοῦμε στὰ πρόσωπα τῶν πρωταγωνιστῶν τῶν γεγονότων τίς βαθμίδες τῆς πίστεως.

Ὁ Ἀρχισυνάγωγος πλησιάζει τὸ Χριστό καὶ τοῦ ζητεῖ νὰ ἐπισκεφθῆ τὸ σπίτι του, γιὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἐτοιμοθάνατὴ κόρη του.

Δὲν ἔχει τὸν βαθμὸ τῆς πίστεως τοῦ ἑκατοντάρχου, ὁ ὁποῖος ἀπλῶς τοῦ ζητεῖ νὰ πῆ λόγο, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι θὰ ἰαθῆ καὶ ἀπὸ μακριὰ ὁ παῖς του. Ὡστόσο, ἐνῶ ὁ Κύριος ἐγκωμιάζει τὴν ἰσχυρὴ καὶ μεγάλη πίστη, ἐν τούτοις καὶ τὴ μικρὴ καὶ ἀσθενικὴ δὲν τὴν ἀπορρίπτει. Τὴν ἐνισχύει μάλιστα, ὅταν μεγαλύτερες θλίψεις καὶ δυσκολίες ἔρχονται νὰ τὴν ἀπειλήσουν μὲ ἀφανισμό. «Μὴ φοβοῦ μόνον πιστεῦ καὶ σωθήσεται».

Ἡ αἰμορροῦσα διαθέτει ἄλλη, μεγάλη πίστη! Πιστεύει ὅτι καὶ ἓνα σιωπηλὸ ἄγγιγμα τῶν ἱματίων ἀρκεῖ γιὰ τὸ θαῦμα: «ἤματό μου τις», λέγει ὁ Χριστός, ἀπευθυνόμενος σ' ἓνα ἀμέτρητο πλῆθος ποῦ ὄχι ἀπλᾶ τὸν ἄγγιξε, ἀλλὰ κυριολεκτικὰ τὸν συνέθλιβε.

Ὁ Χριστὸς ἐπιδραβεῖ μὲ τέτοια πίστη, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ μία καρδιὰ καιομένη, ποῦ ξέρει ν' ἀγγίζει ὄχι μὲ καταφρόνηση, περιέργεια ἢ ἀδιαφορία, ἀλλὰ μὲ ἀγάπη.

Ριζικὰ διαφορετικοί, ἄπιστοι, στέκονται οἱ πενηθοροῦντες στὸ σπίτι τοῦ Ἰαεῖρου, πλᾶϊ στὸ ἀνηχο σῶμα τοῦ μικροῦ κοριτσαίου.

Δὲν περιμένουν ἀπὸ τὸ Χριστό τίποτε!

Μάλιστα τὸν χλευάζουν, ὅταν τοὺς λέγει ὅτι «οὐκ ἀπέθανε, ἀλλὰ καθεύδει». «Κατεγέλαν αὐτοῦ», στηριγμένοι στὴ νοητικὴ βεβαιότητα. «Εἰδότες!» «Γνωρίζοντες!» Ἡ «ἀντικειμενικὴ γνώση», ποῦ ἐνισχύει τὸ αἶσθημα τῆς αὐτάρκειας καὶ κάνει σταθερότερη τὴν ἐπιζῳαία τοῦ θανάτου ἀπὸ τὴν ἀνάστασι καὶ τὴ ζωή!

Ἡ ἀναστάσιμη ὅσο καὶ συγκλονιστικὴ ἀπάντησι τοῦ Χριστοῦ θυμίζει ὅτι ὁ Θεὸς τῆς Ἐκκλησίας γνωρίζεται μὲ τὸ δρόμο τῆς πίστεως.

Εἶναι ἀφυπνιστικὸ τὸ μήνυμα γιὰ ὅλους ἐμᾶς, οἱ ὁποῖοι, ἔχοντας διαταραγμένη τὴ σχέση μας μὲ τὸ Θεό, προσπαθοῦμε νὰ ὑποκαταστήσουμε τὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς μὲ τὰ ἐπιχειρήματα τῆς σκέψης!

Ἄξιον καὶ δίκαιον!

Οἱ πρῶτες ἐβδομάδες τῶν συγκινήσεων πέρασαν γιὰ τοὺς μαθητές. Τὰ συνασθήματά τους ἀνάμιχτα. Ποικιλόμορφα ἐκδηλώνονται. Βέβαια τὸ μονοπώλιο τοῦ ἐνδιαφέροντος –τὴν πρώτη κυρίως ἡμέρα– εἶχαν τὰ νήπια τῆς πρώτης δημοτικοῦ, τὰ χαριτωμένα «πρωτάκια». Ὁ Θεὸς νὰ τὰ εὐλογεῖ!

Πόσο μεγάλη, ἀλήθεια, ἡ εὐθύνη τῶν ἐκπαιδευτικῶν... Εἶναι στὸ ἀκέραιο ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν εὐθύνη τοῦ «εὐ ζῆν». «Εἶναι εὐκόλο νὰ φέρομε ἀνθρώπους στὸν κόσμο αὐτόν. Εἶναι ὅμως πολὺ δύσκολο νὰ τοὺς κάνουμε ἀνθρώπους», ἀνέφερε στοχαστικὰ ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Χίου Χρυσόστομος Παλούρης. Ὁ Pestalozzi σημείωνε: «Ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ εἶναι πολυτιμότερα τοῦ χρυσοῦ, ἀλλ' εὐθραυστοτέρα τῆς ἰάλου!» Ἡ παιδικὴ ψυχὴ, μὲ ἄλλα λόγια, εἶναι ταυτόχρονα φωτογραφικὴ μηχανή, μαγνητόφωνο, γυαλὶ καὶ χρυσάφι.

Ἄς προσέξουν μερικοὶ καὶ ἄς μὴ σκανδαλίζουν –διδάσκοντας εἴτε μὲ λόγο εἴτε μὲ τὸ παράδειγμά τους– τὴν ἄπλαστὴ καὶ τόσο εὐπλαστὴ παιδικὴ ψυχὴ. Ἄν ἔτσι, «τοὺς σιμφέρει νὰ πέσουν στὴ θάλασσα μὲ μιὰ μιλόπετρα δεμένη στὸ λαμὸ τους»!

Μιλάμε συνεχῶς γιὰ τὴν «Ἑλλάδα τοῦ αὐριο» ποὺ ἐτοιμάζεται στὰ μαθητικὰ θρανία. Ἄς μὴ τοποθετοῦμε ὅμως, ἐκόντες-ἄκοντες, δόμβες ὠρολογιακῆς στὰ θεμέλια τῆς αὐριανῆς Ἑλλάδος ποὺ σήμερα ἀνδρῶνεται...

– Ἀλήθεια, πόσο παρήγορη καὶ ἐλπιδοφόρος ἡ ἐξαγγελία τοῦ προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας μας (τῆς «Ἐλληνοσωτῆρας» κατὰ τὸν Ζαμπέλιο) Μακ. κ. Χριστοδούλου, τὶς προάλλες ἀπὸ τὰ Μετέωρα, ὅτι θὰ εἰσηγηθεῖ στὸ Σῶμα τῆς Ἱεραρχίας τὴν ἴδρυση σχολείων γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ ποτὲ ὁ ἀφελληνισμὸς καὶ ἡ ἀποϊεροποίηση τῆς παιδείας τῶν Ἑλληνοπαίδων.

– Ἄξιον καὶ δίκαιον!

Ὁ Ἐγκέλαδος ἔσθισε τὸ φανάρι τοῦ Διογένη!

Πέρασε τέτοια ἐποχὴ, ὁ Ἐγκέλαδος καθιστοῦσε τὸν Διογένη στὴν παροιμιώδη ἀναζήτησή... Τὶς πρῶτες συγκλονιστικῆς ὥρες καὶ μέρες τῆς τραυματισμένης Ἀττικῆς, διαδέχθηκαν ἡ ψυχραμία καὶ ἡ νηφαλιότητα. Ἄνθρωποι καὶ ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρίζοντα, Τούρκοι καὶ ἄλλοι πολλοὶ ξεδίπλωσαν τὰ πιδ ὄμορφα αἰσθήματα καὶ μ' αὐτὰ τίλιξαν ἄψυχα καὶ λαβωμένα κορμιά... Τῆς Ἐκκλησίας μας –ὅπως πάντοτε– πρωτοστατοῦσης, ὅλοι οἱ Ἄνθρωποι τίμησαν καὶ τὶς δύο ἐκδοχῆς τῶν συνθετικῶν ποὺ ἀπαρτίζουν τὶς λέξεις ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει: «Ἄνω + θρώσκω», «ἄνω + θεωρῶ».

– Ἄς πάθουν κάποιες Κασσιάνδρες νὰ ὠρύνονται γιὰ τὴν «ἔλληνη» Ἀνθρώπων. Καρὸς πιά νὰ ἠουχάσει καὶ ὁ Διογένης. Οἱ ἀσκήσεις τοῦ Ἐγκέλαδος πιστεύω νὰ τὸν... ἔφτασαν καὶ νὰ τὸν ἔπεισαν νὰ σῆσει ἐπιτέλους τὸ φανάρι του!

Ἀπέναντι στοὺς νεκροὺς καὶ στὸν ἀγῶνα τους...

Κάθε χρόνο τέτοια ἐποχὴ, ἡ Ἑλλάδα μας ἀπὸ τὴ Μακεδονία ὡς τὴν Κρήτη καὶ ἀπὸ τὴ Μυτιλήνη ὡς τὴν Κεφαλλονιά, ὀλοκληρῶνει τὸν τραγητό. «Θέρος - τρύγος - πόλεμος» ἔλεγαν οἱ παλαιοὶ, «τοῦτα τὰ τρία δὲν περιμένουν». Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ὠριμότητος. Μεστὸς ὁ καρπὸς συλλέχθηκε καὶ ἐλεξεργάζεται ἤδη.

Στὴν ἀρχὴ ἀναφέραμε πὺς τούτῃ τὴν ἐποχὴ ἡ Ἑλλάδα ἀναστατώθηκε καὶ πάλι ἀπὸ τὸν τραγητό. Βέβαια, στὶς μέρες μας ἡ διαπίστωση αὕτη εἶναι κάπως «αἰσιόδοξη»! Καθὼς διαβήκαμε τὸ 2000, τοῦτες οἱ γραφικῆς εἰκόνες ξεθωριάξουν. Ὀλοένα καὶ πιδ πολὺ. Σὲ λίγα χρόνια οἱ μεγάλοι μόνο θὰ τὶς θυμοῦνται καὶ οἱ μικροὶ –πόσοι ἄραγε– θὰ ἐπιθυμοῦν νὰ τὶς πληροφορηθοῦν. Τὰ πιδ πολλὰ ἀμέτλια εἴτε ρήμαξαν εἴτε καταλήφθηκαν ἀπὸ ὄγκους μετετόν...

Εἶναι μεγάλη ἡ εὐθύνη μας ἀπέναντι στὶς ἐπερχόμενες γενιές. Ἄς μὴ κόβουμε τὸν ἱερὸ ὀμφάλιο χῶρο ποὺ τὶς συνδέει μὲ τὶς ρίζες, μὲ τὸ ὑγιὲς παρελθόν. Θὰ λογοδοτήσουμε γι' αὐτὸ ἀπέναντι καὶ «στοὺς νεκροὺς καὶ στοὺς ἀγέννητους», ἀκόμη καὶ ὅταν καὶ ἐμεῖς θάχουμε ἐγκαταλείψει τὸν κόσμο αὐτόν...

Πρέπει νὰ ξαναφέρει ὁ Διογένης τὸ φανάρι του!

– Μὰ εἶναι δυνατόν; Ἐκπνέοντος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος –στὸ κεφαλόσκαλο τῆς τρίτης χιλιετίας– νὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, συνάνθρωποι στὸν ταλαίπωρο πλανήτη μας ποὺ πεθαίνουν μὴ ἔχοντας περιθάλψη φαρμακευτικῆ; Μάλιστα γιὰ νὰ μὴν ἐπαναπαυόμαστε μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐνδεχομένως τὸ ποσοστὸ εἶναι μικρὸ, μὲ λύπη σημειώνουμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὸ 75% τοῦλάχιστον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς... Μὲ ἄλλα λόγια τὸ 75% τῶν ἀνθρώπων ἔχει πλημμυρῆ ἢ ἐντελῶς ἀνύπαρκτη φαρμακευτικὴ περιθάλψη, τὴ στιγμὴ ποὺ οἱ ἀναπτυγμένες χῶρες ξοδεοῦν γιὰ τὴν ὑπερκατανάλωση φαρμάκων, πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἑκατὸ δια. δραχμῆς, στὴν προσπάθειά τῆς ν' ἀντιμετωπίσουν τὸν... ὑπερσιτισμὸ τοῦ πληθυσμοῦ!...

Στὰ πλαίσια ἄλλου σχολίου τῆς στήλης αὕτης, ἐξέφρασα τὴ δεβαιότητα ὅτι ὁ Διογένης θὰ ἔσθισε τὸ φανάρι του, ἔχοντας βρεῖ ὄχι ἀπλῶς ἓναν Ἄνθρωπο, ἀλλὰ πολλοὺς. Πολὺ φοβοῦμαι ὅτι μὲ τοῦτα τὰ δεδομένα θὰ τὸν καλοῦν καὶ πάλι νὰ τὸ ἀνάψει!...

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ

στιγμιότυπα

Από την ενημέρωση του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου κ. Ιεροθέου στους εκπροσώπους των Ι. Μητροπόλεων για τον τρόπο διακίνησης των εντύπων συλλογής υπογραφών για την έναγραφή του θρησκευήματος στις Αστυνομικές Ταυτότητες.

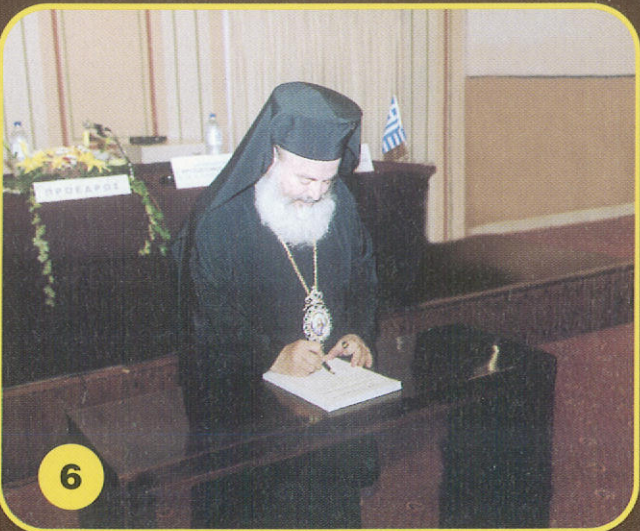

- 1 Από την επίσκεψη επιτροπής της Έλληνικής Αποστολής στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Σίδνεϊ, στην Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών (22.8.200)
- 2 Από την παρουσίαση της εκδόσεως του Κλάδου Εκδόσεων «Εκκλησία και Ταυτότητες» (5.9.200)
- 3 Από την τελετή έναρξεως του επιστημονικού συνεδρίου για τον άγιο Γρηγόριο Νύσσης (7.9.2000)

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ

στιγμιότυπα

Φωτογραφίες: Χρ. Μπόνι

Από την Τακτική Σύγκληση της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος (10-13 Οκτωβρίου 2000)

④ Κατά τον άγιασμό για τη νέα σχολική περίοδο στα Εκπαιδευτήρια της Ι. Μονής Θεομήτορος στην Ηλιούπολη (11.9.2000)

⑤ Από τον άγιασμό για την νέα σχολική περίοδο στα Δημοτικά Σχολεία Μαρασαλείου (11.9.2000)

⑥ Ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Χριστόδουλος υπογράφει το έντυπο για την αναγραφή του θρησκευήματος στις Αστυνομικές Ταυτότητες (13.9.2000)

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΛΑΔΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.
Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑ - GREECE
ΤΗΛ. FAX: 3746999 ΤΗΛ. ΜΗΧΡ: 3755550

PORT
PAVE
HELLAS

